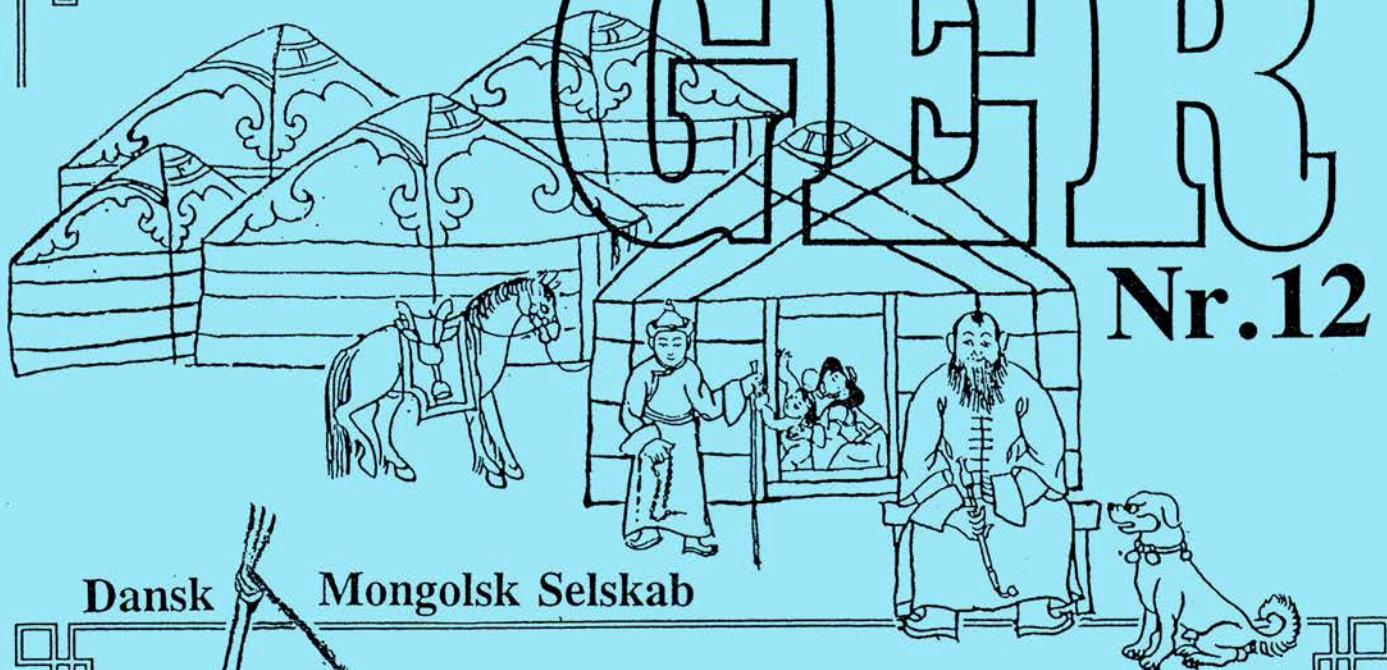

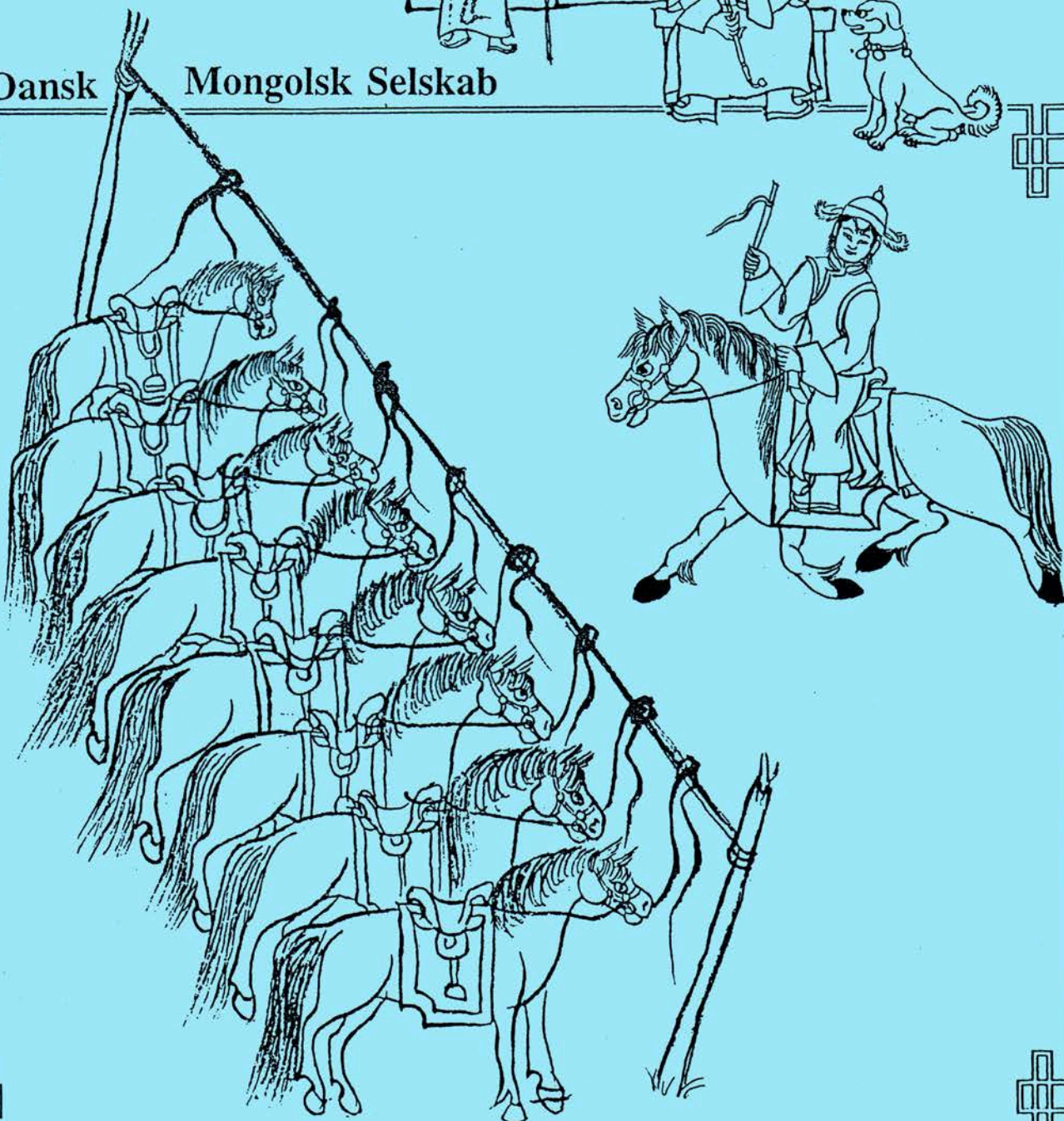
1994

GER

Nr.12

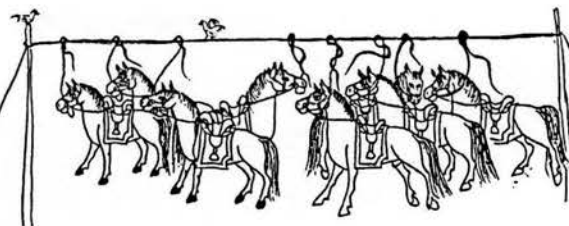

Dansk Mongolsk Selskab

FORSIDEN

Mellem 2 pæle står opsadlede heste bundet, parate til at ride bort på. Tegning af Lodai 1938.
Læs mere om heste side 6-7.

Fra redaktionen

til læserne
de bedste ønsker om

*En Rigtig Glædelig Jul
og et Voldsomt Godt Nytår!*

Nr. 12 - 5. ÅRGANG - november 1994

GER udgives af DANSK MONGOLSK SELSKAB og er selskabets medlemsblad. Redaktion: Rolf Gilberg (ansvarshavende), Bulgan Njama, Gudrun Lefmann og Jan Koed. Artiklernes synspunkter repræsenterer den enkelte forfatter holdninger, og deles nødvendigvis ikke af redaktionen. Indlæg uden forfatterangivelse er produceret af redaktionen.

GER 13 udkommer februar/marts 1995.

Kort nyt om Mongoliet

Danida har bevilget 1,5 mio. kroner til Institute of Administration and Management Development, som skal etablere et lokalt administrationscenter i forbindelse med decentralisering af centraladministrationen i landet. (Danida Nyt august 1994).

Danida har skrevet kontrakt med Københavns Tekniske Skole på DKK 993.358 til støtte til produktion og distribution af skolebøger m.m. til grundskolen i Mongoliet. (Danida Nyt september 1994).

Danida har skrevet kontrakt med Elsam Projekt om deltagelse i den Asiatiske Udviklingsbank's appraisal af projektet "Power Rehabilitation Project", Mongoliet. (Danida Nyt september 1994).

Danida har skrevet kontrakt med Danagro Adviser om et feasibility study i forbindelse med projektet "Support to Dairy Sector", Mongoliet. (Danida Nyt september 1994).

Selskabets sekretær: Bulgan Njama
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg
Telefon : 38 33 21 06 - Postgiro: 7 84 15 82
Medlemskontingent: 100 kroner pr. år.

DANSK MONGOLSK SELSKABs bestyrelse består af:
Formand Rolf Gilberg, Sekretær Bulgan Njama,
Kasserer Leif Petersen, Søren Haslund-Christensen,
Klaus Ferdinand, Jan Koed, Bent Gynther og Gudrun Lefmann.

DANSK MONGOLSK SELSKABs FORMÅL

- a) at fremme og udbrede kendskabet i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområde i Mongoliet, Kina og Rusland.
- b) at udgive skrifter om mongolerne.
- c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold.
- d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne.
- e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

ISSN Nr: 0905-9504

Af HENNING HASLUND-CHRISTENSEN

Drømmen om en bedre verden

KAP. XIII.

Slangen i Paradisets Have

Haslund-Christensen sad i Ugevis i Celle Nr. 11 i Shinki-Fængslet sammen med Hestelyve, Smuglere og Rovmordere. Men til Trods for, at han hver Dag havde overværet Eksekutionen af Fanger, der maaske havde en lige saa ren Samvittighed som han selv, følte han sig hele Tiden sikker paa, at Betrielsens Time vilde komme. Nat efter Nat fulgte han de samme Stjernebilleders langsomme March over Himlen. Dag efter Dag snappede han efter en Smule irisk Vildmarksluft. Og en Dag blev Dørene slået op, og vor unge Landsmand drog ud til nye Oplevelser og Eventyr.

DET var en froststille, solglitrende Februardag, da jeg atter kom ud fra Shinkifængslet. Man havde sendt mit Pas til Irkutsk, hvor den danske Konsul havde attesteret dets Ægthed samt bevidnet, at jeg med Myndighedernes Vidende opholdt mig i Nordmongoliet i lovmæssigt Ærinde.

Selv om jeg aldrig var ophørt med at tro paa denne Stunds Oprindelse, opfyldte den mig alligevel med vild Begejstring og en Følelse af Taknemmelighed, der bortvejrede alt mit opsparede Had. Der var ikke længere Rum i mit Hjerte for Nag mod mine Plageaander. Jeg ønskede kun at komme langt bort fra dette Sted og at slippe for at gense dets Mennesker.

* * *

NEDE i Fængselsgaarden blev jeg modtaget af Jetom. Sammen blev vi nu ført udenfor Fængselsgaardens Port, hvor vore egne Heste stod — omgivet af en Flok Soldater, der skulde eskortere os tilbage over Grænsen. Vi fik ikke Lov til at ride tilbage ad de Stier, som vi i sin Tid havde fulgt, men blev ført en stor, vestlig Omvej gennem et nyt og ukendt Terræn. Saa naaede vi Grænsen, hvor vi holdt vore Heste an for at se vor Eskorte ride tilbage ad Vejen til Shinki.

Vi nød at betragte hinandens smilende Ansigter. Det var saa længe siden, vi havde kikket ind i venlige Øjne. Samme skulde vi nu ud over den store stille Vildmark, som laa udstrakt foran os. Det var, som om denne Stund band os to Mænd af forskellig Race nærme-

til hinanden, for vi oplevede sammen den lykkelige Opfyldelse af et Begær, som var dybt rodfæstet hos os begge. Foran os laa Friheden — dette store vidunderlige Eventyr, som er Menneskehedens kosteligste Eje, og som kun kan fravristes En af Ens Medmennesker.

Mod Vest spredte sig den mægtige Kosogol-Søs isklædte Flade; over skovklædte Fjeldskrænter lod vi vore Blikke vandre langs blaanende Bjergkamme mod et stort betagende Syn: Munko Sardyk, Mongolernes evigt isklædte Tinde, der i den nedgaaende Sols Straaler funkledede som en Eventyr-Diamant.

* * *

TERRÆNET var os fuldstændig ukendt, og vi havde kun en svag Anelse om, i hvilken Retning vi skulde søge Vej. Vi ejede hverken vaadt eller tørt til vort næste Maaltid, men vi red med Begejstring ud i det uvisse, for den Retning, vi fulgte førte os i hvert Fald længere og længere bort fra den Civilisation, vi havde lært at afsky.

Naar vi fraadsede i baalstegt Haresteg, som vi havde Jetoms primitive Pile at takke for, mindedes vi med Væmmelse det grove Salt og det sorte Brød, som Civilisationen havde budt os. Vi lo ad de rovgridske Ulves lysende Øjne, der indrammede Nætternes Lejrbaal, og mindedes de Drømmesyner og Tanke-rædsler, vi havde oplevet i Shinkis Fængsel. Og naar vi indaandede Solopgangens Renhed og Skovenes skære Duft, gennemvarmedes vi af Fryd over det storslaaede Relief, som vort udstaaede dramatiske Eventyr gav det, vi nu

oplevede. Livet var
atter vidunderligt at
leve!

★ ★ ★

EFTER et Par Ugers Ridt naaede vi hjem til Igagaarden, og atter sad jeg ved en hjemlig Arne og drøftede Fortid og Fremtid i Venners Kreds. Jeg berettede for Kammeraterne om den mægtige, nordlige Vildmark, jeg havde gennemrejst, og om de store uudnyttede Muligheder, som Naturen tilbød den dristige. Men jeg berettede ogsaa om den Civilisation, som var ved at finde Vej dertil, og hvis Repræsentanter havde holdt mig i Fangenskab i flere Uger.

Igagaarden var vokset i Størrelse og Velstand og dens Befolkning var forøget. Isager og Ove Krebs var ankommet fra Danmark i Selskab med vort Samfunds første danske Kvinde. Nogle russiske Kosakker og en Del mongolske

Jægere var traadt i vor Tjeneste, og en russisk Pige var blevet installeret i vort Køkken. Der var bygget Huse for de nyankomne og for det nye Hold Kolonister, som snart kunde ventes fra Danmark. Vi havde Hovederne fulde af Planer for det kommende Foraar: Nye Farme skulde bygges, mere Land lægges under Plov. Nye Savværker, Sukkerfabrikker og Mejerier skulde oprettes og mange flere Arbejdere kaldes ud fra Danmark. Vi drømte om Kærestes og Koner, som snart skulde slutte sig til os, om vilde Unger, der skulde opleve den Barndom, der var alle Børns Ønskedrøm, og om Skoler, Lov og Ret og en ideal Samfundsordning.

★ ★ ★

SAMTIDIG med, at vore egne Drømme svulmede ved Aftnernes Arneild, var andre, uvelkomne Magter imidlertid paa Jagt efter vor Idyl.

Sovjet havde sat sig fast i alle de sibiriske Grænsebyer, og deres Patruljer og Spioner søgte stadig længere mod Syd. I Urga, som var vort nye Lands Hovedstad, var Bolshevikerne nu eneraadende, og de havde oprettet permanente Udkiksposter i Daitjing Vang og andre Steder i mindre end 300 Kilometers Afstand fra Igagaarden. Det saa truende ud, og det var, som om Idyllen forskrækket trak sig tilbage, men vi troede stadig paa vore Planer og Idéer og haabede, at Revolutionens fanatiske Regime snart vilde blive afløst af et mere tolerant Styre.

Med hver Post fra Hjemlandet indløb der nye Anmeldelser fra Arbejdsløse, der ønskede at følge vort frejdige Kald, og gennem alle disse Anmeldelser løb der en fælles Understrøm af Længsel efter Værdier, der var varigere end Timeløn. I to Aar havde vi selv levet det Liv, som alle disse modløse Landsmænd drømte om, og vi vidste, at der her kunde beredes de lykkelige Kaar for Tusinder af den Skare, der nu stampede i Arbejdsløshedens Kø. Hele den store Vildmark laa her og ventede paa deres Indsats Jordens Frodighed tørstede efter Afgrøde, Skovenes og Bjergenes skjulte Rigdom ventede paa at blive hentet frem, og Zobelsettens mægtige Guder havde tilsmilet vore Planer.

Samtidig med at vore Planer tog Form og kom til Udførelse, udøvede Zobelsettens imidlertid en stadig større Tilvokkelise paa saadanne Mennesker, som vi slet ikke havde Plads for i vort lille Rige. De sibiriske Myndigheder oppe i Shinkj havde fralokket den naive Jetom en Mængde Oplysninger om Zobelsettens. Og nede i Urga havde vore pragtfulde Pelstransporter vakt Furor. De gik paa Pelsmarkedet under Åresbenævnelser „dansk Pelsværk“. Mange af Opkøberne havde været nysgerrige efter at faa oplyst deres Oprindelsessted, og til Trods for at vi selv havde hemmeligholdt Igagaardens nøjagtige Beliggenhed, var det lykkedes dem at faa en Del Oplysninger gennem vore enfoldige Mongoler.

Mongolske Præster foran deres Telt.

I det følgende Foraar — 1925 — smøg den første lille Slange sig ind i vort Paradis, ikke i en Kvindes forførriske Gestalt, men i Form af to Sovjetkommisærer, som paa Urgaregeringens Vegne skulde tage alt det, vi havde skabt, og som vi ansaa for vor Ejendom, i Øjesyn.

Nu fik vi andet at vide. Hele Mongoliet var blevet underlagt Sovjet, og vi maatte betale Afgifter til denne nye, russiske Magtfaktor for Udnyttelsen af Mongoliets Jord, som ikke en levende Sjæl andre end vi havde tænkt paa at udnytte. Vi maatte betale Afgifter for hver indhegnet eller opdyrket Kvadratmeter Jord, for hvert Ildsted, hvert Skydevaaben og for alle vore Hunde, Heste og Kreaturer. Vi maatte ogsaa betale Skat for Retten til Jagt paa Vildmarkens Dyr. Med eet var hele Zobel-slettens selvfølgelig Frihed gaaet fløjten, og vor Handel og Vandel midt i denne tusindaarige Vildmark var blevet strengere reguleret og mere lovbundet end i noget af „Vesterland“s overbefolkede Lande.

★ ★ ★

DET var en alvorlig Streg i vort ellers saa dejlige Regnskab, thi samtlige disse nypaarlage Afgifter skulde erlægges i klingende Mønt, og Sølv var saa godt som den eneste Form for Rigdom, vi ikke disponerede over i Øjeblikket. Det lykkedes os at skrabe tilstrækkeligt sammen til den første Termin, og vi drog et Lettelsens Suk, da de to russiske Kommissærer atter dampede af Sted mod Urga, thi vi nærrede det ungdommelige Haab, at det var baade første og sidste Gang, Sovjetmagtens Myndighed vilde naa frem til Zobel-sletten. Vi regnede med, at en ny og fornuftig Regering snart maatte afløse dette initiativdræbende Regime.

Der kom imidlertid stadig nye Kommissærer med nye Fordringer, og hvert eneste nyt Foretagende, vi startede for at afhjælpe den pinlige Situation, vi efterhaanden blev drevet ind i, blev kun en ny Skattekilde for de griske Myndigheder. Efterhaanden maatte vi gaa i Gang med at sælge vore Lagre og Forraad til Underpriser for at klare de nye Terminer, og der kom en Dag, da det stod klart for os, at vi maatte finde paa en helt ny Udvej, hvis vi skulde blive i Stand til at redde vore stolte Planer fra øjeblikkelig Undergang.

Samme Dag kom der Brev fra Hertug Larsson, at han ønskede at likvidere alle sine mongolske Interesser. Resten af den Formue, han havde deponeret hos os i Form af Varer, ønskede han øjeblikkeligt udvekslet med Pelsværk, som straks skulde bringes til Urga. Resten af Kapitalen, som var placeret paa mangfoldige andre Steder i Mongoliet, ønskede han omsat i Ponyer, som skulde føres til Kina, hvor han havde afsluttet Kontrakt med Polo- og Væddeløbsklubberne i Peking, Tientsin, Shanghai og Hongkong om 3000 Dyr. Han havde udsat mig til at forestaa denne Kæmpetransaktion, og i hans Brev var der vedlagt et Forslag, som

En ung mongolsk Violinspiller stryger sit ejendommelige, enstonige Instrument.

tilsikrede mig et for en ung Dansker svimlende Beløb for min Ulejlighed. Vi saa i Brevet en gudesendt Hjælp i Nødens Stund, og det blev omgaaende besluttet, at jeg skulde drage til Urga for at tjene de mange dejlige Penge. En tidlig Foraarsdag brød jeg op fra Igagaarden med to Vognlaster af det dejligste Pelsværk. Inden Afskeden drak vi hinandens Skaal i kildeklar Hoppe-mælk-Vin, og vi skaalede for vore Planers lykkelige Fremtid. Saa gik jeg rundt for at klappe de store mongolske Vagthunde, bese de drægtige Kreaturer, lege med de nyfødte Lam og sluge et Par raa Æg trods Hønsenes protesterende Kaglen. Ja, Igagaarden var et dejligt Sted og værd at slaa et Slag for.

★ ★ ★

OPPE paa Passets Top gjorde jeg Holdt for at lade Hestene puste ud, mens jeg endnu en Gang nød Udsigten over vort Rige. Jeg elskede at se ud over Steppen her oppe fra Højderne! Igafloeden slyngede sig som et blaat og funkende Baand gennem Steppens foraaersgrønne Tæppe, og nede i Lavningen steg de lette Røgsøjler fra otte danske Arner mod Mongoliets blaa Himmel.

Jeg sad og faldt i Tanker ved Synet af alt det, jeg saa omkring mig. Et af Vaarens første Træk af Mandarinænder kom flyvende langs Floden. En kort Stund var det, som om de vilde slaa sig ned ved Zobel-slettens Bred, men saa steg de atter til Vejrs, som om de var blevet skræmte af alt det nye, de saa dernede, og fortsatte Flugten mod Nordøst.

Midt ude paa den frodiggrønne Slette skimtedes de sorte Yakoksespand, som

sindigt men sikkert forvandlede Strimmel efter Strimmel af Steppens myldrende Blomsterliv til triste, sorte Furer. Jeg forsøgte at drømme den gamle Drøm om de mægtige Agre, der skulde strække sig over hele Zobel-sletten, men i Dag var der noget, der spolerede dette Billedes Skønhed. Hvilken Ret havde vi til at komme her og fravriste Steppen dens Urpræg — hvilken Ret havde vi til at byde Steppens Guder en snorlige Ensformighed af dresserede Agre i Stedet for den velduftende Overflod af sprudlende Vegetationspragt, som vi frarøvede dem? Hvorfor skulde Hestene skos, Køerne tøjres og Faarene jages i Folde, naar de gennem Aarhundreder ikke havde kendt anden Dressur end Ulvenes Hyl og Hyrdernes lokkende Fløjte-toner?

Jeg var vist „going native“ — havde aabenbart lyttet for meget til Dangserungs, Batos og Jetoms drømmende Tale.

Jeg vidste ikke den Gang, at jeg red ind i et helt nyt af mit Livs Kapitel. Havde jeg anet, at jeg aldrig mere skulde gense Igagaarden, havde jeg nok vendt mig i Sadlen en sidste Gang for endnu tydeligere at indprente mig Zobel-slettens fascinerende Stemning og Skønhed.

Eftertryk — ogsaa i Uddrag — forbudt.

LÆS PAA MANDAG:

En krank dansk Skæbne

Ansigt til ansigt med rigtige takhi'er i Hustain Nuruu af Gudrun Lefmann

Øverste abbed, lama D. Chojjamts åbnede porten for dem til Hustain Nuruu og holdt en takkeceremoni, inden man åbnede de trange transportbokse og slap hestene løs i to store folde. Det skete i hestens time, på hestens dag, i hestens måned - efter den buddhistiske kalender. Bedre velkomst kunne 16 nye Przewalskiheste næppe få. Mere symbolsk kunne det ikke blive.

Helt så festligt blev vi dog ikke modtaget, da vi en uges tid senere nåede Hustain Nuruu. Men vi følte den mongolske hjertevarme gæstfrihed mindst lige så stor. Sukh-Tulga, stedets unge informationsmedarbejder, bød os velkommen og fortalte på et charmerende engelsk om stedet, om projektet og om de to organisationer, der står bag, "Foundation for the Preservation and Protection of the Przewalskihorse" og "Mongolian Association for Conservation of Nature and Environment". Sukh-Tulga har tre måneders erfaring i jobbet. Han dimitterede i foråret fra universitetet i Ulaanbaatar med en kandidatgrad - ikke i biologi eller andet naturfag - men i russisk! Engelsk havde han lært sig ved 1 1/2 års selvstudium.

Lige og så til venstre

Hustain Nuruu ligger i Tuul-dalen, ca. 120 km vest for Ulaanbaatar. Man kører lige ud og så til venstre, sådan kan retningen kort beskrives. Det er mig stadig en gåde, hvordan man finder vej i Mongoliet. Der er ingen vejskilte eller anden indikation af, at det er her! Men vi kom altid det rigtige sted hen. Når vi gjorde ophold undervejs snakkede vores chauffør med de hyrder, der kom ridende forbi. Jeg forstod ikke, hvad de talte om. Måske spurgte han om vej.

De sidste godt 20 km til Hustain Nuruu gik ad "rigtig mongolsk landevej". Hjulspor. Men de var jævnet for nylig. Øjensynlig sat i stand til modtagelsen af de nye heste. Heste - og slet ikke vildheste - tåler dårligt rystelser under transport.

Pludselig dukker et blåt, rombeformet skilt op i vej-kanten. Det fortæller, at her begynder naturreservatet Hustain Nuruu, og at uvedkommende ikke har adgang. Ved siden af er der en *ovoo*. Et helligt offersted bygget af sten, som fra tid til anden tilføjes offergaver af forskellig art - lige fra hestekranier og andre knogledeler til skåret porcelæn, flasker (tomme), pengesedler med videre. Hvad som helst kan bruges. Det er god skik og brug at gå rundt om *ovoo*'en i urets retning og ofre en gave. Det gjorde vi naturligvis også. Det gik ud over beholdningen af flødekarameller! Og det var velgørende for sjælen at tænke positive tanker!

Længere fremme dukkede et par gerer op. Reservatets forpost. Og havde vi ikke kunnet forevise en passerseddel med de rigtige stempler, ja så var vi ikke kommet videre. Ganske enkelt. Adgangsvejen til Hustain Nuruu er godt bevogtet!

Fredet område

Området, Hustain Nuruu, er opkaldt efter et helligt bjerg. Det har været fredet de seneste to år. Uvedkommende, mennesker og dyr, må ikke færdes her. Det betyder også, at den naturlige vegetation er blevet rigelig og har nået både højde og tæthed. Et væld af smukke blomster i rosa, blå og hvide nuancer var ved at overgå hinanden i at tiltrække sig vores opmærksomhed. Ikke mindst Edelweiss - i titusindvis. Den lille kurvblomst, der er totalfredet i Europa, trives overmåde godt på den mongolske steppe. Mongolerne plukker Edelweiss, tør- rer dem og lægger dem under hovedpuden. Det er godt for hovedet, og det er godt mod tandpine, siger de.

Vildheste - live

Sukh-Tulga kørte med i jeep'en - ud til hestene. Det egentlige reservat er indhegnet med el-hegn og i øvrigt adskilt fra medarbejderområdet med rullebroer, som dyrene ikke kan passere.

De nye heste går i et særligt sikret område, bag solidt elektrisk hegn. En slags akklimations- eller karantæneområde. Her skal de det kommende år vænne sig til Mongoliets barske klima med vintertemperaturer helt ned til -40°C . De skal også vænne sig til naturen med dets væld af nye planter og dyr. For første gang i deres liv får hestene også naturlige fjender. Ulve og små giftslanger. Dem skal de lære at forsvare sig mod.

Hestene græssede fredeligt i deres nye land. Vi stod længe og iagttog dem. Det var svært at løsrive sig. En af hestene var på vagt og var meget opmærksom på os nysgerrige fremmede. Vi kunne se, at "vagtjenesten" lejlighedsvis skiftede mellem dyrene. Ved hjælp af det lille tyste sprog, som kun heste forstår, signalerede de umærkeligt til hinanden. Og de sørgede hele tiden for, at vi var på mindst 50 meters afstand. Nærmede vi os, fjernede de sig og vice versa. Foderstanden var god og alt tyder på, at de nye vildheste er faldet godt til.

En puslen i græsset

Pludselig puslede det i græsset på vores højre side. Det var Khaan's stod, der var på vej over steppen. De var ganske nær ved os. Stodhingsten Khaan er let at kende.

Han er større og mørkere i løden end sine hopper. Og han har udstråling - eller "det", som nogle vil kalde det. Man lægger mærke til ham - og det ved han godt. Det er tydeligt at se. Jeg fik lov til at gå tættere ind på stodet med mit kamera. Blot jeg ikke forstyrrede dem.

Khaan's stod går frit omkring i Hustain Nuruu. Hestene blev lukket ud af deres store, trygge indhegning i forsommeren. Det andet stod, der har Patron som leder, er også fritgående nu. Alle var spændte på, hvordan denne del af projektet ville gå. De to stod holder passende afstand til hinanden og undgår - i hvert fald indtil videre - rivaliserende kampe om hopper og den slags. De har også delt området op mellem sig. Khaan holder til i dalområderne; Patron i de højereliggende skovområder.

Mens vi kørte omkring i det afvekslende terræn, hørte vi nogle råb. Det lød som om det var tæt på. Men naturens store stilhed spillede os et puds. Lyden kom faktisk langvejs fra. Vi kørte et stykke tid, inden vi fandt Baldir, Hustain Nuruus daglige leder. Det var nemlig Baldir, som signalerede til os, at han og to ridende hyrder havde fundet Patron's stod, højt oppe på bjergskrånningen.

Vi fik alle vildhestene at se, bortset fra Patron's stod. Stodet var alligevel for langt væk fra os. Baldir ville køre med os rundt i terrænet og overlod sin hest til en af hyrderne - som håndhest. Hunden fik besked på at finde hjem selv. Det gjorde den så. Det småregnede.

Vel tilbage i hovedkvarteret stod aftensmaden på bordet. Vores chauffør kørte Baldir til hans boplads. Senere på aftenen vendte begge tilbage med en spand fyldt med *airak*, den uundværlige gærede hoppemælk. Vi snakkede heste, drak *airak* og skyllede efter med vodka.

Næste morgen blev vi vækket af en af stedets ansatte, der kom ind i vores ger med morgenmad. Varm grød, te og brød. Baldir kom forbi med et får - det skulle vi have til frokost. Lidt senere kom han tilbage. Fåret havde han bundet til et hegn. Ham, der skulle slagte det, var forsvundet. Baldir lånte os sin kikkert og vi tog igen ud til vildhestene. Denne gang alene. Vi var set an, og godkendt.

Fuglelivet var mere intenst denne dag. Legesyge hærfigle fløj drillende rundt. De store rovfugle hang nu og da oppe i luften, som ville de være sikre på ikke at gå glip af noget.

Kun hestene i indhegningerne var til at få øje på. Men kikkerten hjalp os til at identificere nogle lyse pletter i det fjerne. Med det blotte øje lignede det perler på en snor. Tanken om, at det kunne være smukke sten blev udskudt. "Perlerne" bevægede sig nemlig. Det var Khaan's stod.

Flot avlsresultat

Hestene i Hustain Nuruu har præsteret et flot avlsresultat i år. Otte af ni hopper har været i fol, og det har givet syv levedygtige føl. Kun en hoppe har været gold i år.

Hingsteføllet MACNAI fra 1993 er blevet 1 år og har dermed fået status som plag. Han trives fint med sine tre yngre søskende. MACNAI kan meget vel blive stamfar til Mongoliets nye vildhestebestand. Det vil tiden vise.

Hollandske gylden

Det var tydeligt at se, at der står hollandske gylden bag projektet. Hustain Nuruus hovedbygning er opført i sten. Et sjældent syn på steppen. Det var nydeligt forsynet med AV-udstyr, Philips radio og TV, computere og andet elektronisk "legetøj". Men her arbejder faktisk også tre hollandske og seks mongolske biologer. De overvåger og registrerer planter og dyr i det 57.000 hektar store område.

Sukh-Tulga viste mig en skuffe med tørrede fæcesknolde, kranier og andre skeletdele fra dyr fundet i området. Vi kan se frem til ganske spændende rapporter fra Hustain Nuruu.

Ved siden af hovedbygningen lå 5 nye gerer til medarbejdere og overnattende gæster. Træstel smukt malede dekorationer med rød som dominerende farve. Sengene var i luksusudgave med springmadrasser. Store laboratoriedunke med koldt vand gjorde det ud for rindende vand "på værelserne". Jo, det var næsten som at være hjemme. Laboratorieutensilier i uvante sammenhænge hensætter mig altid i nostalgi og lader min "fortid" vælte frem.

Vi blev budt til frokost hos Baldir. Han bor et stykke fra hovedkvarteret. Som daglig leder af området er han bofast og har sin boplads bag solidt palisadehegn. Uden for legede to små børnebørn med en halvstor hundehvalp. Den yngste søn, Nasse, var hjemme på ferie. Nasse er på vej til at blive en dygtig kunstner. GERS læser så nogle glimt fra hans meget tidlige produktion [GER(9) 1993]. Nu er han blevet voksen og elev på kunsthøgskolen i Ulaanbaatar.

Det var svært at løsrive sig fra Hustain Nuruu. Der hviler en helt særlig stemning over området. Noget magisk, noget tiltrækkende, noget forjættende. Helt forståeligt, at man valgte netop Hustain Nuruu som det fremtidige område for takhi'erne.

Må lykke og held følge dyr og mennesker. ☺

Besøg fra Mongoliet

En 6-mand stor gruppe fra Mongoliets parlament deltog i 92. Internationale Kongres, som foregik i København september 1994. Gruppen var ledet af Bagbandi, formanden for Mongoliets parlament. Med sig havde han 2 parlamentsmedlemmer: Adillbish (uddannet lærer) og Alga (ingeniør), begge beskæftiger sig med undervisning og forskning sagområder, og leder for afdelingen for udenrigsrelationer, Altangered. Desuden 2 sikkerhedsfolk.

Formanden og de andre parlamentsmedlemmer talte til de fremmødte medlemmer af Dansk Mongolsk Selskab. Her er et forkortet referat fra mødet:

Mongoliet håber på et større samarbejde med Danmark. Selv om Mongoliet og Danmark ligger langt fra hinanden, er der mange, som allerede har besøgt Mongoliet. Før i tiden tog det flere måneder at nå frem. Nu kan man flyve på kun 12 timer mellem Ulaanbaatar og København. Med den kortede rejsetid i dag vokser samarbejdet og befolkningerne kommer tættere på hinanden. De 2 lande har nu ikke de store forskelle i opfattelse af ideologi og demokrati. Mongoliet har valgt den demokratiske vej, og går nu samme vej som Danmark og andre demokratiske lande. Vi er gået fra et totalitært styre til et demokrati. Det har samtidig givet store økonomiske problemer og store forventninger. Mongoliet har ikke så mange indbyggere som Danmark, nemlig kun 2 millioner, men et meget større areal på 1.500.000 km² (Red: 1 Mongoli = 35 Danmark). Mongoliet er rig på naturressurser, men landet har endnu ikke haft mulighed for at udnytte disse resurser fuld ud. Vi eksporterer kun kobber, i de seneste år dog også guld. Landet er også rig på kul og sølv, desuden findes der uran og andre sjældne metaller og jordarter. Lige nu leder man efter olie. Der er 2 USA-oliefirmaer, der medvirker i eftersøgningen. Mongoliet har uden tvivl olieforekomster. Hvis det er økonomisk fordelagtigt af udvinde olie, vil det lette enormt på den mongolske økonomi.

Landbruget er det vigtigste erhverv, især husdyrsektoren spiller den vigtigste rolle. Husdyrdrift er ikke så intensiv, som man kunne ønske sig. Den er dog tilpasset natur og klima i Mongoliet. Men vi er interesserede i at udvikle vor husdyrdrift til en mere industriel form, hvor der anvendes maskiner. Særligt inden for udviklingen af husdyrproduktionen vil der være store muligheder for et godt samarbejde mellem Danmark og Mongoliet. I dag findes nogle få virksomheder som forarbejder animalske resurser, for eksempel læder, tøj, sko, uld, tæpper, kashmir. Der vil være mulighed for en større eksport af sådanne varer. Selv om der er mange husdyr, er der ikke mad nok til den mongolske befolkning. Der tales

om at oprette kyllinge- og svine-produktionsenheder nær storbyerne. Men foder til dyrene er et stort problem. Der er også stort behov for at udvikle bioteknologiske side inden for husdyrholdet. Inden for dette område har vi et stort behov for hjælp udefra. Desuden har vi mangelfulde muligheder for langtidsopbevaring af fødevarer som for eksempel mælk. Mongolerne vil gerne lære at opbevare mælk på andre måder end man traditionelt har gjort. For eksempel kunne man starte produktion af tømælk, andre slags ost, papmælk (UTH-mælk) og så videre. Her vil et samarbejde med Danmark være til stor nytte.

Det vil også være godt for Mongoliet at udvikle sin turisme, og Danmark må selvfølgelig meget gerne sende flere turister. Der er mange spændende ting at se på i Mongoliet.

Desværre er infrastrukturen og servicen ikke udviklet nok, men vi forsøger at gøre vort bedste for de besøgende. Vi er meget ivrige efter at udvikle vort samarbejde med Danmark. Jeg håber på, at samarbejdet mellem vore 2 lande vil fortsætte, vokse og blive tættere. I vores parlament er der etableret en venskabsgruppe med Danmark bestående af ca. 10 medlemmer. Jeg vil fortælle dem om Dansk Mongolsk Selskab, når jeg vender tilbage til Mongoliet. Jeg håber, at en tilsvarende venskabsgruppe kunne dannes i de danske parlament. Jeg vil ikke sige mere.

Spørgsmål: Kommer der en mongolsk konsul i Danmark?

Svar: Når samarbejdet udvides, vil det også påvirke de diplomatiske sider. I lande, som har stort samarbejde med Mongoliet, og hvor Mongoliet ikke har ambassader, er der tradition for at oprette konsulater. Det vil også kunne ske i Danmark. Konsulen vil få mulighed for i samarbejde med de mongolske myndigheder at kunne blandt andet udstede visum til Mongoliet. Der er gode muligheder for at få mongolsk konsul i Danmark, da der ingen ambassade findes her.

Spørgsmål: Hvor kan man få visum idag?

Svar: Man kan få visum til Mongoliet ved vore ambassader i London, Paris og Bruxelles. Mongoliet er et åbent land, hvor alle er velkomne, ikke mindst medlemmer af Dansk Mongolsk Selskab.

Spørgsmål: Hvorfor har man fra Mongoliets side været tilbageholdende med at få et samarbejde vedrørende bearbejdning af kul?

Svar: Kina har tilbudt større samarbejde vedrørende bearbejdning af kul, men Mongoliet skal tænke sig meget grundigt om, før det udvider udvindingen af naturressurserne. Der er mange økologiske problemer, der er knyttet til en sådan opgave. Vi er naturligvis ikke tilbageholdende med samarbejde med forskellige lande. Her skal man også tænke på den teknologiske potentielle landene kan tilbyde os. Kina har i sammenligning med de højt udviklede industrilande ikke det samme teknologiske potentiale. På grund af disse forhold blev projektet ikke realiseret.

Spørgsmål: Hvordan går det med at genindføre det gamle mongolske skriftsprog?

Svar: I skolerne undervises der idag i begge skriftsprog, både det kyriliske alfabet og det gamle mongolske skriftsystem. På langt sigt er det meningen at gå helt over til det gamle skriftsystem. Der er en overgangsfase med begge systemer, fordi det gamle skriftsprog ikke har været brugt i en lang årrække.

Spørgsmål: Hvor stor en økonomisk andel har idag de private firmaer i forhold til de statslige.

Svar: De fleste mindre og mellemstore firmaer er nu private. Dog er postvæsenet og transport og minedrift stadig helt ejet af staten. Private firmaer er stadig meget små og ikke så store som danske firmaer. Der er tildelt aktiekuponer til befolkningen. De store statslige virksomheder kan man på børsen købe aktier i. Kuponerne kan de enkelte personer købe og sælge som de vil. I oktober 1994 vil der komme en ny aktie lov, som vil regulere handlen med aktier på børsen.

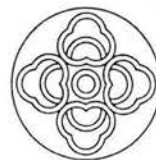
Spørgsmål: Kan udlændinge købe jord?

Svar: Man har vedtaget en ny lov om jord. Udlændinge kan dog ikke eje jord, men de kan leje jord op til 60 år og få lejemålet forlænget yderligere 40 år. Der er vedtaget en lov om udenlandsk investering, som giver gode vilkår til de udenlandske firmaer, der ønsker at starte et joint-venture projekt.

Spørgsmål: Hvordan går det med aftalen om adgang til havet via jernbane til Tientien i Kina?

Svar: Mongoliet har ikke adgang til havet. Der er en international ret, som giver et land adgang til adgang til havet gennem det nærmeste naboland. Derfor er der indgået aftale med Kina om, at Mongoliet kan bruge havnen i Tientien. Der er også en mulighed gennem en russisk havn. Transportsystemet mellem Mongoliet og Kina er forbedret gennem finansiell støtte fra Den Asiatiske Udviklingsbank. Man har forlænget det kinesiske jernbanespor ca. 8 kilometer ind i Mongoliet, så det er i Mongoliet man laster om til det mongolske jernbanesystem. Derved undgår man en mellemtransport på lastbil. Hidtil foregik omlastningen via lastbiler i Kina til Mongoliet. Denne uhyre ineffektive forsinkelse af transporten er nu afskaffet.

I Ulaanbaatar er der også planer om med tysk bistand at udvide lufthavnen, og med fransk bistand at udbygge telekommunikationssystemet.

Indtryk fra en udsendt medarbejder

af Ann Fenger Benwell

Red: Efter et ophold på et par måneder i Mongoliet, og en stor del af det i Sainshand i Gobi, fortæller Ann Benwell om de opgaver hun har for UNESCO og om de forhold, hun må arbejde under. UNESCOs koordinator er nordmanden Svein Østtveit. Ann er meget glad for sit arbejde trods mange problemer. Her bringes et uddrag fra hendes rejsebreve.

Mit første indtryk af alt var positivt. Ulaanbaatar virkede godtnok nedslidt og trøstesløs. Der var mennesker, der vadede over det hele. Biler der rasede - rundt om huller i vejen, over lyskryds uden lys, og så videre. Men byen virkede utrolig overskuelig. Nu synes jeg nærmest at byen er flot, centrum i hvert fald, med imponerende bygninger, der nu repareres og males.

Den 18. maj 1994 skulle vi så til Gobi for at holde et seminar i Airag sum (distrikt). Først skulle vi dog lidt længere syd på til Sainshand aimag, det vil sige provins-hovedstaden. Hvis man ser på et kort over Mongoliet, ser der ud til at være en vej, men stort set er alle veje, der er indtegnede, dybe hjulspor, der snor sig rundt om store huller. Ofte er der mange spor parallelt, fordi man prøver at undgå hullerne. Der er kun ca. 1200 kilometer asfalteret vej i Mongoliet. I Sainshand gemmer der sig måske 2 kilometer asfalteret vej under sand og rundt om huller.

Det var selvfølgelig rarest og gav mest prestige at sidde i den nye Toyota Land Cruiser, så her sad vi alle: Svein, jeg, Namkhajantsan, Duger (begge højt placeret i MOSE) og Bataa fra 'Women's Federation' - nævnt i prestigemæssig rækkefølge. En chauffør kørte så alene i jeepen. Mongoliet er et underligt land, hvad heraki angår, for på mange måder er det utroligt egalitært (alle er lige). Gang på gang oplevede vi, at alle tog del i samtaler og delte arkhi (vodka) uden skelen til rang. Chaufførerne var ikke blege for en diskussion med folk fra ministeriet. Efter en times kørsel havde vi det første stop på en lile bakke, hvor vi fik dagens første arkhi. Man bliver stærkt nødet til at drikke.

Om eftermiddagen kom vi til et *sum*-center Dalanjargalan. For mig at se en rigtig slumlandsby. Det syn reviderede jeg dog senere, fordi jeg nu har vænnet mig til, hvordan byerne ser ud i Gobi. For første gang fik jeg den traditionelle té, uden at være blevet advaret. Det er té med mælk og salt. Hvis det skal være fint, kommer man også smør i. Det bliver kvalmt, når téen bliver lunken. Det er stortset den eneste måde man drikker komælk på.

Efter Dalanjargalan kørte Namkhajantsan (forkortes til Namrai). Det gik lidt for stærkt, og snart gik det også galt. Køretøjet kom i slinger, trillede rundt og endte på taget. (Red: Det var en meget forslået udsendt medarbejder som mange timer senere kom tilbage på hotel).

Næste dag fortsatte turen til Altanshiree sum og Airag sum. Toyotaen var igen på ret køl. Turen gennem Gobi var en kæmpe oplevelse. Jeg måtte ganske vist tvinge mig selv til at tage øjnene væk fra vejen, og slappe af, men landskabet, himlen og farverne var så smukke. Jeg ved fra mange i Ulaanbaatar, at de synes, at Gobi er ensformig og kedelig, men det er jeg ikke enig i. Efter et 2-dages seminar om UNESCO-projektet, tog vi tilbage til Ulaanbaatar.

Udstationeret i Sainshand

Juli 1994

Jeg har lige været ude at gå en lille tur. Det er ca. +32°C varmt, dejligt. Jeg sad lidt på resterne af en bæk og nød det, men som kom en flok fuldrikker, og jeg fortrak. Klokken er 20. Jeg håber ikke, at der dukker nogen op i aften, som der plejer. Alle vil lære engelsk, og alle vil se mig. I dag har jeg siddet på Tsonzolmaa's kontor og arbejdet. Hun er leder af 'Methodology Center' om med i 'Aimag Coordination Committee' (ACC).

'National Coordination Committee' (NCC) er ansvarlig for vort projekt. NCC består mest af folk fra MOSE. ACC står for gennemførelsen i den enkelte Gobi aimag/provins. Der er 6 ACC. 'Sum Coordination Committee' (SCC) er der mange af i Gobi. En *aimag* er typisk opdelt i ca. 15 *sum*. Hver *sum* skal have en 'UNESCO coordination committee'. Foreløbig har i alt 10 *sum* en SCC. Jeg skal besøge alle disse *sum* i løbet af det første halve år. Det projekt, jeg er ansat på, kaldes i folkemunde 'The Gobi Women's Project'. Den korrekte titel er dog 'Non-formal Education to Meet Basic Learning Needs of Nomadic Women in the Gobi Desert, Mongolia'.

Tsogzolmaa (32 år med søn på 10 måneder) vil også lære engelsk. Hun vil til gengæld lære mig mongolsk. Jeg kan nu en del ord, men det er svært. Jeg er nødt til at lære bare lidt så hurtigt som muligt, for der er ingen gode tolke. Jeg har prøvet næsten alle de 7, der kan engelsk i byen. Den bedste er desværre mor til et lille barn og kan derfor ikke rejse med rundt i distrikterne. De kender heller ikke en tolks rolle, og tror, at jeg taler

til dem. De er bange for, at det, de siger, bliver taget som noget, de selv mener.

Det er svært at forestille sig, hvordan det var i Mongoliet for bare 4 år siden. Der var ca. 300.000 russere (1,5% ud af en befolkning på 2.000.000 mongoler). De sad på alle vigtige poster og tjente 3-4 gange så meget som mongolerne. De var ikke populære. Over 80% af al eksport gik til Sovjetunionen, alt maskineri kom fra Sovjetunionen. Og der var ikke rejsefrihed. Man kunne ikke uden videre rejse til for eksempel Sainshand og besøge familie. Med Sovjetunionens trækken sig ud af Mongoliet forsvandt ekspertise, eksportvarer og import af reservedele. Overgangen til markedsøkonomi er stadig ikke let. Alt har været kaos, og det, jeg oplever, er ikke noget som helst i forhold til forholdene for 2-3 år siden. Men selv om økonomien ser lidt bedre ud, er arbejdsløsheden stigende og det sociale system brudt sammen. Under kommunismen blev analfabetismen stort set udryddet og alle havde adgang til læger og hospital. Nu er der ca. 100.000 'drop outs' (opgivere) fra skolerne og hospitalpersonalet er halveret - og alle arbejder ofte uden løn i flere måneder, også i ministerierne. Men med hensyn til uddannelse, så betyder det, at mange ikke lærer at læse og skrive. I Gobi, hvor de klimatiske og erhvervsmæssige forhold bevirker, at børn må sendes på kostskole for at få undervisning, sendes børn ikke længere afsted, fordi ophold og undervisning nu ikke længere er gratis. Privatiseringen af husdyrhold har bevirket, at mange er gået over til at holde flere slags husdyr i stedet for én slags. Dette er meget mere arbejdskrævende, men sikkere. Børnene er den eneste mulige arbejdskraft. Der er ikke råd til at klæde børnene ordent-

lig på, hvilket er pinligt - og farligt i de 40 minusgrader, der er i Mongoliet om vinteren.

Kvinderne har vist sig at være hårdest ramt i overgangsfasen. Mange mænd søger til byerne efter nye muligheder og forlader kvinderne med børnene. Når jeg skriver dette er det med lidt tøven, for det er en gengivelse af oplysninger, der går igen i utallige rapporter - og jeg tror ikke herlt på det. Statestikkerne stemmer heller ikke på dette område, har jeg kunnet regne mig frem til. Det bliver en af mine opgaver i 1995 at finde ud af, hvad der egentlig er med disse 'female-headed households' (Red: hushold med kvindelige overhoved). Men det er især kvinder, der er blevet ramt af arbejdsløshed. Der er mange nomadefamilier, der har en kvinde som overhoved. En erfaring, som UNESCO har gjort sig, er, at uddanner man en mand, så uddanner man én person. Udanner man en kvinde, så uddanner man en hel familie. Projektet lægger også op til undervisning af kvinder. Projektet udelukker ikke mænd, men det tilskynder, at de lytter og læser med. Men for at få kvinderne til at give sig tid til at deltage, må det målrettes specielt til dem. At undervisningen er 'non-formal' indebærer, at det er frivilligt at følge undervisningen. Så alt materiale og al undervisning skal være utroligt motiverende ellers mister kvinden interessen - og projektet er tabt og mislykket. Vi forbreder nu et pilotprojekt for 1.500 af de 15.000 kvinder i målgruppen. De får et udvalg af nyskrevet materiale og daglig radioprogrammer, plus besøg af en lærer (pr. jeep, som UNESCO giver hver sum) ca. 1 gang om måneden (rea-

listisk set nok hver anden måned). I denne pilotfase får jeg travlt med at forsøge at finde ud af, om materialet interesserer kvinderne, om de har (tager?) tid til at lytte til udsendelserne på sendetidspunkterne, om børn og mænd deltager, om lærerne i ikke-formel og distance undervisning er uddannet godt nok, om vi rammer niveauet, om typerne er store nok, om det skriftlige materiale hører godt nok sammen med radioprogrammerne. Så fra januar til juni 1995 er jeg mest i felten. Indimellem tager jeg en tur til Ulaanbaatar for at få varmen i vinterperioden.

Det seminar vi var til i Airaq sum, gav de, 'teacher trainers', der skal uddanne de ca. 500 lærere valgt i de 6 Gobi aimag, mulighed for at præsentere undervisningsmaterialet, som de kunne tænke sig ville interessere og være til gavn for nomadekvinderne. Det var materiale inden for de hovedemner, der er valgt blandt det store projekts emner, nemlig: Sundhed, skaffe sig mere indkomst, gøre sig dygtig og lære at læse og skrive. Eksempler (3) på materiale blev valgt via afstemning, og dette materiale tog vi så ud på bag-niveau - bag er en lokal enhed. Hver sum er opdelt i et antal bag. Alle nomader hører til en eller anden bag - hvor vi præsenterede det for nomader. De kom til hest fra nær og fjern. Nogle havde redet i flere timer. Mødet gav også anledning til sang og dans midt på dagen, men stort set deltog kun kvinder. Jeg fik indtryk af, at man på alle niveauer arbejder seriøst med projektet. Det er mit indtryk, at Svein er tilhænger af, at UNESCO blander sig så lidt som muligt i indhold, eftersom det er

Fotografierne er taget af Ann Benwell.

MOSE's projekt. De står i hvert fald med det selv om et par år. De får brug for alle de erfaringer, de overhovedet kan skaffe sig, gode som dårlige. Det er vist en ret usædvanlig holdning inden for UNESCO.

Projektet har nu 16 ud af 29 russiske jeeps til medarbejdere og lærere, så de kan komme ud til kvinderne. Jeg får min jeep om et par dage. Min chauffør hedder Gangbajar, min første tolk, når jeg skal til Altanshiree om 4 dage, hedder Erdene og er 20 år og elev - og ikke særlig god, men det er sommer, og de få (7) der kan lidt engelsk eller tysk er i Ulaanbaatar på sommerkursus.

Jeg er nu flyttet til Sainshand i Dornogov aimag. Det er den Gobi provins, hvor den Transsibiriske Jernbane løber igennem. Sainshand er en blanding af at være en charmerende by og en kedelig by. Jeg tror det kommer helt an på ens humør. Fra mit vindue kan jeg se nogle få faldefærdige bygninger og en enkelt sovjetisk boligblok. Bagved ligger ørkenen med de skønneste farver. Jeg er her for at lære den lokale administration at kende. Jeg skal besøge Øst Gobi's 2 pilot *sum* og blandt andet finde ud af efter hvilke kriterier, de har valgt de 150 kvinder pr. *sum* til pilotprojektet (alder, uddannelse, nærhed til *sum*-center, og så videre). Desuden skal jeg være primusmotor i en 'sensitization/information campaign', hvor der inden årsskiftet 1994/1995 skal produceres 3-4 aviser og laves ugentlig radioprogrammer med oplysninger om projektet og eksempler på dets indhold.

En tur til Hatanbulag

24-25 juli 1994

På vej til Hatanbulag efter kun en times kørsel havde vi et lille uheld. Pludselig var der et dybt gammelt mudderhjulspor på tværs. Jeg knaldede hovedet op i forruden - den holdt heldigvis - og knæene op i instrumentbrættet. Forruden blev rød, så jeg tog mig til panden. Men det var bare læbestift. Jeg fik en kæmpe bule og mine solbriller blev ridset. Jeg tænkte: Dette er bare for meget. Passagerne på bagsædet var ok. Den lille dreng græd, og Tzogzolmaa fik blå mærker, fordi hun ikke havde holdt fast i noget, eftersom hun skulle holde sin lille søn. Jeep'en skulle repareres lidt. Det klarede Gangbajar. På trods af uheldet er jeg superglad for ham. Jeg føler virkelig, at mit liv er i hans hænder. Han er i øvrigt meget opmærksom på, hvordan jeg har det; om jeg ser ud til at trænge til en pause. Han registrerer, hvis jeg griber til håndtaget på instrumentbrættet og sætter farten ned. Han drikker ikke, når han kører, hvilket er usædvanligt. Han bemærker, at jeg undgår fedt, indvolde, sener og brusk, når vi får 'det lækre fad' og sørger for at fiske gode stykker op til mig med regulært kød på. Jeg er ellers begyndt at vænne mig til tarme og lignende, helst de glatte tarme, de rynkede og krøllede er for tykke og seje. Gangbajar er stille og genert og tagewr sit job alvorligt. Han lærer mig også at køre jeep'en. Det er helt anderledes end at køre bil. I tankerne har jeg døbt min jeep 'føntørreren' - sådan føles det i varmen med vinduerne åbne. Gad vide, hvad jeg døber den til vinter!

Det tog det meste af dagen at nå til Hatanbulag *sum*-center, hvor SCC-formanden Ulziibajer tog imod os. Han står alt med radio. Han er meget arbejdsom, men grufuldt vant til at have ret og arbejde alene. Det viste sig, at både han og Tzonzolmaa er fra Hatanbulag. Langsomt går det op for mig, at få mennesker står bag projektet og de kender hinanden på kryds og tværs og er ofte i familie.

Dagen efter kørte vi fra ger til ger. Jeg interviewede nomadekvinder til, jeg var ved at tegne og ikke længere kunne huske, hvad jeg havde spurgt hvem om. Man havde fortalt, at kvinderne havde hørt om projektet og indrettede mine spørgsmål efter det. Det viste sig ikke at passe. Til hvert interview måtte jeg forklare og forklare - og Erdene oversatte. Det var en besværlig process med Erdenes engelsk, men vi fik alligevel et rigtigt godt samarbejde. Han havde en god fornemmelse for at være venlig over for kvinderne; nogle af dem var utroligt generte. Han sagde senere, at han forklarede os som "den russiske kvinder, der ikke taler russisk og drengen, som er tolk".

Det var en oplevelse at se så mange hjem og at tale med kvinderne. Jeg syntes, at Ulziibajer dominerede og blandede sig, men i nogle situationer var han også god. Efter 200 kilometer og 10 interviews i +37°C kunne jeg kollapse i Ulziibajers families ger.

I en ger havde jeg mumlet noget om trætte øjne, nok på grund af sol, vind og sand, men den lokale 'Women's Federation'-kvinde tog mig under behandling. Jeg troede, at hun ville fiske et hår eller sandkorn ud af mit øje. Hun prøvede med et hår fra mig. Det var ikke stift nok! Så et hår fra Erdene, så fra sig selv, fra Tzozolmaa, og til sidst udborede hun min tilstoppede tårekanal med et hundehår. Jeg fik mig et chock, da hun kørte rundt med håret i tårekanalen. Så klarede jeg 3 interview mere, og efter 10 timer var vi tilbage i Hatanbulag, og dagen efter tilbage til Sainshand.

Nogle spurgte mig i Danmark, før jeg tog afsted, om toiletter. På ture og hos nomader går man målbevidst alene eller henholdsvis kvinder eller mænd sammen omkring 50-200 meter bort fra teltet, alt afhængig af, hvor fladt landskabet er. Man går i vindretningen. Kvinder tager altid en dell eller en trøje/frakke med, hvis de ikke har nederdel eller kjole på. I *bag* og *sum* centre er der skure for det meste med en slags dør for. Disse skure vil jeg undlade at beskrive nærmere. På hoteller i *aimag*-centre er der træk og slip, men man gør principielt ikke rent på toiletter. Så hvis I kommer til Sainshand og skal bo på hotel, så bed om værelse 201. Her er toilettet gjort rent i juli 1994. ☺

DORNOGOV' AIMAG

Det ukendte hjørne i sydøst

Blandt Mongoliets 18 provinser - de såkaldte *aimag* - er Dornogov' nok én af de mindst kendte. Men paradoksalt nok er den samtidig et af de områder, som masser af turister har set. Det er nemlig her, den Trans-sibiriske Jernbane går på vejen fra Ulaanbaatar til Zamyn Uud på grænsen til Kina.

Dornogov' eller Øst-Gobi er Mongoliets femte-største provins. Den blev grundlagt i 1931 og består af 75 små, administrative enheder, som huser 11.400 familier - eller et samlet befolkningstal på 47.700 (1994). Selve arealet er på ca. 115.000 km²; altså godt og vel 2,5 gange Danmarks størrelse.

Landet

Alene navnet - Gobi - leder tanken hen på sand. Og *gobi* betyder da også ørken, selv om det ikke helt er sandørken, sådan som vi ser det i Sahara eller tilsvarende steder. Gobi er i virkeligheden det samme som "grå sten"; en slags flad steppe, der består af sand, grus og sten. Selve Gobi dækker 30% af Mongoliets areal, men der er kun sand-ørken med store "dyner" eller klitter i 3% af Gobi-området. Her i Dornogov' dækker den egentlige sandørken knap 5% af arealet.

Ca. 80% af Dornogov' *aimag* kan bruges til sparsom græsning. På knap 5% kan man dyrke lidt korn og foder. Og på ca. 14% af arealet vokser der *zag* - en særlig hårdfør træart. Men ellers findes der en del klipper - en del af dem med tegninger udført af fortidens jægere. Der findes rester af dinosaurer og af forstenet skov.

Der er med andre ord tale om et land for de hårdføre. Overfladevand findes så godt som ikke. Til gengæld er der en del mineralske kilder og småsøer, som befolkningen fra de ældste tider har brugt til medicinske formål.

Ørkenområdet ligger i en højde af 950 meter i gennemsnit, og det er udsat for ekstreme temperaturer: Den højeste temperatur ligger på +41°C (i juli); mens januar dykker ned på -43°C. Et udsving på 84°, mens dog et års-gennemsnit på hele +23°C.

Vilde dyr og husdyr

Der findes i alt ti dyre-reservater, hvoraf de tre er egentlige vildt-reservater. Her findes ræve, ulve, harer, antiloper, vilde bjerggeder, æsler, los, ørne og gribbe. En del af disse dyr er hører til de truede dyrearter.

DORNOGOV' AIMAG - en provins i Mongoliet

på grundlag af artikel i Mongol Messenger 38(168):4, 23. september 1994
af Bent Gynther

Men det er husdyrbruget, der rygraden i aimagens økonomi. Der findes for øjeblikket over 800.000 dyr. Det er først og fremmest får (430.000); geder (200.000); heste (knap 80.000); køer (ca. 70.000) og kameler (ca. 35.000).

Produktionsvirksomhed

Man producerer ikke mindre end 560.000 tons uld! Heraf er knap 210.000 tons kameluld. 300.000 tons kommer fra fårene, og knap 40.000 tons er kashmire-uld.

Hertil skal så lægges 4.328.700 tons kød, læder og huder.

Husdyrholdet og fødevarerindustrien klarer den væsentligste del af økonomien, men desuden findes der en del minedrift (kobber, molybdæn, salt, olie, kul osv.). En del udenlandske selskaber er allerede gået i gang med nærmere efterforskning, men aimaggen har stærkt brugt for yderligere bistand fra udlandet.

For eksempel kan man tænke sig at arbejde med forskning inden for vind- og solenergi. Og dette kan man levere "rå-materialerne" til. Den gennemsnitlige vindhastighed på årsbasis er 4,7 meter i sekundet. Og solen - ja, den skinner fra en skyfri himmel et sted mellem 230 og 260 dage om året.

Bycentre og befolkning

Provinsens hovedstad hedder Sainshand. Den ligger - med sine 17.000 indbyggere - så nogenlunde i centrum af Dornogov'. I dag ligger byen som en station ved banelinjen på vejen mellem hovedstaden og den kinesiske grænse.

Byens navn betyder "Den gode Dam", hvilket nok antyder, at stedet har ligget på karavaneruten mellem Beijing og Urga. I dag kan byen minde om en oase, men alt vand kommer fra dybe borer i undergrunden. Sovjet anlagde i sin tid en militærbase i området - men den er forlængst fjernet.

Sainshand har 17.000 indbyggere (1994).

Lidt over 20% af befolkningen bor i by-centre i de forskellige kommuner (somon). Og over 40% bor ude på landet - det vil sige spredt i selve området.

Til de 90.000 skoleelever har man for øjeblikket 450 lærere.

Man regner med, at ca. 5% lever under fattigdomsgrænsen. Med den nye tid er der fulgt en stigende kriminalitet. Hovedsageligt på grund af de mange turister, der rejser med jernbanen, men også på grund af den stigende grænsehandel.

Dornogov' deltager for øjeblikket i tre internationale programmer. Det ene drejer sig om voksenuddannelse af kvinder. Det er det såkaldte "Gobi-kvinde-program" under UNESCO. Det andet er det DANIDA-financierede skoleprogram. Og endelig deltager man i et FN-program, der har til formål at hjælpe husmødre med børnepassning og huslig økonomi.

SOM FAMILIE

JEG HAR LÆNGE ØNSKET AT BESØGE MONGOLIET, OG EFTER TRE MÅNEDERS
OPHOLD BETRAGTER JEG LANDETS FORFÆDRE SOM GRØNLÆNDERNES OPRINDELIGE STAMMER

TEKST OG FOTO AF JOURNALIST JUDITH HARD

Red: Denne artikel har været trykt i *Kisag*, Grønlands Flys passagermagasin. Artiklen er gengivet her med tilladelse fra Judith Hard.

»Du skal ikke tage dig af russernes råberi, når du kommer til Moskva,« advarede en mongolsk kvinde, som bor i Danmark, da hun hørte, at jeg skulle rejse igennem Moskva helt alene. Jeg kom til Moskva på min 15.000 kilometers rejse, og der sandede jeg russernes evne til at råbe højt.

Det kan være svært at forstå, at der er nogen fra Grønland, der vil rejse til den anden side af jorden, Mongoliet. Men efter at have opholdt mig i landet i tre måneder, kan jeg med god samvittighed sige, at grønlænderne oprindeligt stammer fra Mongoliet. Når mongolerne får at vide, at jeg ikke er fra Mongoliet, men fra Grønland, siger de gerne til mig: »- Du er på besøg i det land, hvor dine forældre stammer fra. Du ser jo lige nøjagtig ud som os, og du må endelig hilse dine landsmænd, som også er vore familier.«

Jeg er meget taknemlig, fordi jeg virkelig følte mig velkommen, mens jeg var i landet. Jeg var jo taget til Mongoliet, fordi jeg gerne ville iagttage forskellene mellem mit land og Mongoliet.

Mongoliet er et stort land med vidtstrakte marker, der er mange grønne områder og landet er omgivet af høje bjerge. Grænsen mod nord løber ind i Sovjet og mod Syd er der Kina.

Når man flyver ind i landet, kommer man først til hovedstaden Ulan-Bator, hvor der bor 700.000 mennesker.

Når man har været sammen med befolkningen i et stykke tid, forstår man, at de går meget op i kulturen, landet og deres husdyr.

En væsentlig del af befolkningen er buddhister. De mange kirker og templer er meget betagende, når man kommer udefra. Det er også forbløffende at opleve nomadernes daglige liv, og jeg oplevede deres iver for at byde besøgende velkommen. Når man kører i bil, flyver eller kører med toget, er det meget nemt at komme langt indenfor landets grænser. Men hvis man har tænkt sig at tage på luksusferie, er det nu bedre at tage til andre lande. Man kan nemlig ikke støde på restauranter, når man rejser rundt i landet, sådan som vi er vant til i Europa, og når man skal overnatte på hoteller, er det meget dyrt.

Og når man har valgt at overnatte hos en familie, skal man i forvejen regne med, at familierne har ringe vilkår i deres hjem, fordi rationeringen begrænser udvalget af varer og materielle ting. Deres levevilkår er helt anderledes i forhold til europæernes. Der er cirka 150 forskellige folkeslag i landet. De har ikke så gode livsvilkår, men de har en meget større evne til at kunne snakke sammen. Dertil kan det også nævnes, at ingen lider af stress.

Folk som kender hinanden, besøger hinanden hele tiden, lige som vi gør det i Grønland, og der er ingen der venter på en invitation, før man kommer på besøg. De er meget glade for

at sætte sig ned og fortælle hinanden historier og lave skæg og more sig.

Når de er sammen om aftenen, synger de gerne sammen. Byboerne er heller ikke ret tilbageholdende. Samværet er meget synligt, og når folk står overfor fremmed, holder de sig ikke tilbage for at spørge ud.

En gang om året er der hestevæddeløb for børn. De forskellige nomader og 40 procent af hovedstadens befolkning bosætter sig i lejre

I sommeren 1992 var vi flere, der kørte i bil for at besøge nomaderne i Central-Aimag. Det er meget almindeligt, at man rejser længe, fordi Mongoliet er et meget stort land. Vi kørte i 500 kilometer fra Ulan-Bator for at komme til de nomader, som vi skulle besøge.

Vi så på mange seværdigheder på vej dertil. Vi så blandt andet sporene efter Genghis Khans kongedømme og efterfølgerne i 1100-1200-tallet. Vi stødte tit på gamle grave, mens vi kør-

te. Grave af afdøde konger, som er velpassede. Kongernes grave er som regel meget store, fordi skikken dengang var, at kongens hest og redskaber blev gravet ned sammen med kongen. De fleste grave var som regel placeret på toppen af en høj, og udsigten fra disse grave er meget flot. Vidt omkring kan man se de mange nomadefamiliers teltlejre.

Selvom landet er meget varmt om sommeren, blæser det meget, når man kommer højere op. Oaserne er meget sjældne, og bruges af nomader og deres husdyr som hvileplads.

Nomader ilqutariit ataqaqigilluinnartuupput. Aanaa ernutaminik poarsisoq.

Nomadefamiliernes sommerhold er meget stærk. Her er det bedstemor, som passer sit børnebarn.

lige udenfor Ulan - Bator, hvor børn fra 3-4 års alderen holder deres årlige hestevæddeløb. Alle voksne, som har mulighed for det, kommer til væddeløbet som tilskuere. Når man tænker på hele kloden, er mongolerne de bedste på hesteryg, især fordi de har hesten som det vigtigste redskab i deres erhverv, og derfor fejrer man den hurtigste hesterytter på bedste maner.

Det er meget almindeligt at hver enkelt nomadefamilie har 150 får og geder, 200 heste og 70 dromedarer.

Det udnytter husdyrmælken optimalt. De spiser meget hjemmelavet ost, og tørrer gerne husdyrkød, men når de skal tilberede kød, skal det helst være fra nyslagte dyr.

Der falder ikke meget sne om vinteren, og om sommeren flytter de lejren ugentligt for at skaffe mad til husdyrene. Hver uge pakker de teltene og deres ting sammen i store vogne.

I det nordlige Mongoliet, findes der et meget gammelt tempel, som hedder Karakorum. Der er mange seværdigheder i dette område.

Karakorum var i 1100-tallet europæernes foretrukne handelsplads og har været buddhisternes og andre tilreisendes centrale samlingssted under Genghis Khans herredømme. I dag har man overvældende samlinger om buddhisme i museerne.

Min rejse i 1992 har givet mig styrke, både psykisk og fysisk. Jeg er meget taknemmelig for at have mødt mange venlige mennesker under min rejse. Og et af mine største ønsker er at få styrket den sammenhæng der er mellem os og den mongolske befolkning.

Denne artikel er skrevet som tak til familien Bavugiin-Lkhjagvasuren og familien Njama, som har været mine plejeforældre, mens jeg var i Mongoliet.

Udvandringen af mongolske kazakher er stoppet

Kilde: The Mongolian Messenger, 24(154), 14. juni 1994

Oversat af Carsten Dahl

I 1860 slog nogle få kazakhiske familier sig ned i Mongoliet, og i 1905 var der omkring 1.370 kazakhiske familier i landet. Ved folketællingen i 1938 viste det sig, at der var 22.000 kazakher, og i dag bor der mere end 140.000 kazakher i Mongoliet, hvor de har deres egen aimag. De mongolske kazakher er de eneste af de tusinder af kazakher, der i dag bor uden for deres hjemland, som har bevaret deres traditioner, sprog og kultur. Der har i de sidste 80 år, efter at de slog sig ned i landet, været 3 perioder med kazakhiske udvandring fra Mongoliet, hovedsagelig af politiske og sociale årsager. I de allerseneste år har et stort antal mongolske kazakher i midlertid igen forladt landet. Denne gang til nabolandet Kazakhstan, som har lovet dem arbejde på kontraktlige aftaler.

Politikere, presse og enkeltpersoner har reageret forskelligt på den kazakhiske udvandring. Der er også mange mongolske kazakher, der siger, at deres landsmænd forlader landet under påskud af, at de har fået arbejde i Kazakhstan. Dette mener kazakhen og ex-journalisten, dr. Havshiyin Islam også. Her følger et uddrag af et interview med dr. Islam, som MM's reporter N. Ganhuyag havde med ham:

"Hvorfor forlader så mange mongolske kazakher deres fædreland?" spurgte Ganhuyag.

"Der er mange grunde til denne udvandring," svarede Islam. "De demokratiske reformer i 1990 førte til en opløsning af mange tidligere samfundsnyttige organisationer og af den økonomiske struktur. Dette fik indflydelse på den økonomiske situation i de fjerne og sparsomt beboede egne, hvor antallet af arbejdsløse steg, og mange mennesker kom under stigende og økonomisk og moralsk pres. Det skal pointeres, at det var forhenværende premierminister D. Byambasuren, forhenværende parlamentsmedlem Zardykhon og forhenværende vicepremierminister Dorligjav, som gødede jorden for masseudvandringen af de mongolske kazakher. Endvidere skal bemærkes, at dr. Derbetkhaan og hans kone Sagaat også spillede en væsentlig rolle i sagen, på samme måde som også Aythan og Zuhua. De udsprede det rygte, at den mongolske økonomi var kriseram, og at den ikke ville overleve i de kommende år, samt at nu hvor nationalismen var genoplivet, måtte kazakherne, som blev holdt som "slaver" i Mongoliet, hellere straks forlade landet. Det var stort set de personer, der var årsag til den kazakhiske udvandring.

"Der var også ydre faktorer, som påvirkede udvandringen. Det tidligere Sovjetunionen var ved at gå i opløsning, og kazakherne i det tidligere USSR frygtede, at deres republik ville lide samme skæbne, hvis de mistede befolkningsflertallet i republikken, som også bestod af russere, tyskere, uighurer og koreanere. For at undgå en sådan udvikling inviterede kazakhiske nationalister alle kazakher i udlandet til vende hjem til deres "hjemland" med lovning om arbejde og velstand.

"Hvilke persongrupper var det egentlig, der forlod Mongoliet?"

"Næsten 60.000 mongolske kazakher forlod landet. 23.000 af dem var folk i den arbejdsduelige alder og resten var gamle og børn. Selv de kazakhiske studerende på universiteter, højere læreanstalter og erhvervsskoler i Ulaanbaatar og andre regioner tog til Kazakhstan. Mange blev revet med af nationalismen, mens andre ikke havde andet valg end at følge forældrene. Endog kazakher, der boede i andre egne af Mongoliet, og som næsten havde glemt deres kulturelle baggrund, forlod landet. Videnskabsmænd og sande patrioter forlod imidlertid ikke Mongoliet.

"Vi ved, at De har haft mange møder med Mongoliets præsident Ochirbat og med Kazakhstans præsident Nursultan Nazarbayev. Hvad var deres reaktioner på denne folkevandring?"

"Der har været en del møder mellem kazakhiske udsendinge og præsident Ochirbat, som også har besøgt Bayan Olgii aimag'en, hvor han uddybede sine synspunkter. Ved et møde med præsidenten i februar spurgte en gammel kazakhisk mand ham:

"Ønsker De, at de mongolske kazakher rejser? Ønsker De at opbygge en pan-mongolsk stat, sådan som tidligere premierminister Byambasuren ville? Hvis det er tilfældet, må vi overveje vores stilling."

"Jeg ønsker ikke, at kazakherne rejser," svarede Præsident Ochirbat. "Planen om at danne en pan-mongolsk stat vil aldrig kunne lade sig gøre, og hvis det gjorde, ville det føre til ødelæggelse af landet."

"Vi mødtes også med præsident Nazarbayev flere gange under hans besøg i Mongoliet, hvor han blandt andet sagde:

"I har det godt her i Mongoliet. Der er ingen grund til at immigrere til Kazakhstan. Jeg har i øvrigt ikke inviteret kazakher til at komme til Kazakhstan, ligesom jeg ingen beføjelser her til at bede dem, som er kommet, om at rejse."

"Hvilke privilegier nød de mongolske kazakher godt af, efter de havde underskrevet kontrakt om arbejde i Kazakhstan?"

"Fra mongolsk side tillod man dem at medtage deres kvæg, når de forlod landet. De betalte selv alle rejseudgifter i forbindelse med flytningen, som dog refunderedes af Kazakhstan ved ankomsten til bestemmelsesstedet. Endvidere modtog hver erhvervsduelig forsørger 20.000 rubler i 1992 og 10.000 rubler for hvert familiedlem i kompensation. Man gav dem også kvæg fra statsgårdene og kollektivbrugene. Disse privilegier kunne dog ikke ydes, hvis man var havnet i økonomisk dårligt stillede regioner af landet, hvor tilflytningen var dårligt organiseret. Folk, der rejste med tog, mødte mange problemer, og russerne gav dem også mange problemer."

"Hvordan trives de mongolske kazakher i Kazakhstan?"

"I dag bor der mongolske kazakher i 13 forskellige regioner, hvor mange har slået sig ned og befinder sig godt. Men der er også en del, der finder tilværelsen vanskelig. Der er forlydender om, at omkring 30% af de mongolske kazakher er arbejdsløse. Desuden er der også sprogbarrieren. Selv om kazakhisk er udnævnt til at være landets officielle sprog, benyttes russisk stadig i vid udstrækning.

Oprigtigt talt så føler de dårligst stillede mongoler sig som fisk, der er trukket op af vandet. Der er mange gamle kazakher, som ønsker at vende hjem. Det fortælles, at en gammel kazakh bad om at få lagt en kazakhisk-mongolsk ordbog under sit hoved i kisten, før han døde. De kan kun selv bebrejdes for den situation, de er i, og som der ikke kan gøres noget ved nu."

"Vi ved, at kun een mongolsk kazakh har fået tildelt kazakhisk statsborgerskab. Betyder det, at flere vil vende hjem?"

"Det er meget svært for mange at vende tilbage, fordi de har afstået al deres ejendom. Hvis de gør det, hvor skal de så arbejde, og hvordan kan de starte en ny tilværelse? Vore love tillader ikke dobbelt statsborgerskab, og det samme er tilfældet derovre. For nylig blev der afholdt en folkeafstemning til afklaring af deres statsborgerskab, men resultatet er ikke kendt endnu. Russerne i Kazakhstan vil naturligvis ikke opgive deres statsborgerskab til fordel for et andet. Alt dette kan føre til forskellige konflikter. Sprogspørgsmålet er også et meget alvorligt emne. Flertallet af de unge kazakher taler ikke deres eget sprog, hvorfor russisk nemt kan tænkes at blive det dominerende sprog. Dette kan alvorligt påvirke de mongolske kazakher. Og hvis de vender hjem, kunne dette også medvirke til at sætte Kazakhstans internationale image i et dårligt lys. Men kazakher fra Tyrkiet og Iran rejser hjem."

"Afslutningsvis kan det konkluderes, at de mongolske kazakher fik hjælp og støtte i Kazakhstan, men at den økonomiske situation der er forværret og mulighederne nu er begrænset." ☺

Tilføjelse: Ifølge det mongolske Arbejdsministerium er udvandringen af mongolske kazakher i dag stoppet. Der er kun lidt over 20 kazakhiske familier i Bayan Olgii, som ønsker at forlade Mongoliet. Et udkast til en aftale om udveksling af arbejdskraft er forelagt Kazakhstan, men svaret verserer endnu. Til dato har Kazakhstan ikke forelagt sit udkast til, hvor mange arbejdere det vil modtage i 1994.

Du skal leve i harmoni med naturen

Samtale med dr. J. Tserendeleg, leder af den mongolske miljøorganisation MACNE af Gudrun Lefmann

Med støtte fra bl.a. Dronning Margrethe og Prins Henriks Fond, Dansk Ride Forbund og Dyreværnsforeningen Svalens Fond rejste forfatteren sammen med Bulgan Njama sommeren 1994 i den centrale del af Mongoliet for at studere heste, ryttere og nomader.

Du skal leve i harmoni med naturen og lade være med at genere den, sagde Tserendeleg, idet han så ud af vinduet. Det øsegnede. Hjemme i Danmark ville vi ifølge det gamle mundheld sige, at det regnede skomagerdrenge ned. I Mongoliet, i Ulaanbaatar, havde himlens sluser åbnet sig, og regnen stod i tykke tove, der for en tid udskød enhver tanke om at bryde op. Derfor benyttede vi tiden til at filosofere lidt over tilværelsen. Det regnede voldsomt denne sommer. Sidste sommer regnede det også. Tserendeleg trøstede os med, at gjorde det kun hvert 10.-12. år.

De kommende somre bliver solrige, fortsatte han. Det er dog en ringe trøst - på kort sigt. Men på langt sigt er prognosen værdifuld at kende for rejsende til Mongoliet - især, hvis den viser sig at holde stik!

Regnen og dens følger havde begrænset vores udfoldelsesmuligheder, men den havde da også åbnet mine øjne for, hvor sårbar naturen er - og hvor kreativ vand kan være for at finde udveje. Nye floder var kommet til. I de eksisterende var vandstanden ekstrem høj. Mennesker og dyr var omkommet. Veje og broer ødelagt. Ødelæggelserne var store, men ikke store nok til verdenspressen.

Vi var heldige og havde bl.a. undgået et voldsomt uvejr over Ulaanbaatar, som kostede mindst 4 personer livet. Vi havde også været forskånet for alvorlige uheld under vores rejser i aimag'erne. Tserendeleg mente bestemt, at vi havde opført os pænt mod naturen under vores ophold i 'Hestenes Land', siden vi - trods alt - ikke havde været nævneværdigt generet af den stærke regn og dens følger. Det kunne vi kun give ham ret i. På grund af det skrøbelige vejnets tilstand, benyttede vi en enkel tommelfingerregel, nemlig kun at vove os ud, hvor det var sikkert at færdes. Men man bliver også i den grad "høj" af Mongoliets natur og kan slet ikke blive træt af at nyde den. Så hvem kunne finde på at gøre denne herlige natur fortræd?

Egentlig var Tserendeleg ikke så bekymret for de enorme vandmængder, der ligefrem væltede ned fra oven. Men han forudser store problemer, hvis regnen

Dr. J. Tserendeleg, Mongolian Association for the Conservation of Nature and Environment (MACNE). Ulaanbaatar. (Fot: Gudrun Lefmann, August 1994).

fortsætter resten af august måned. Det vil ikke alene gå ud over høsten, men også dyrene vil lide under den megen regn. De vil bruge alt for megen energi på at holde sig varme og på at få tørret hårlåget i stedet for at spare de dyrebare kalorier til den forestående vinter. Dyrene vil ganske enkelt magre af - og gå til!

Vicepræsident og daglig leder

Dr. Jachingyn Tserendeleg er klimatolog, og har i mange år været vicepræsident og daglig leder af "Mongolian Association for Conservation of Nature and Environment" (MACNE). Han er også koordinator på genudsættelsesprojektet med Przewalskihestene i Hustain Nuruu. Hans kontor ligger på tredje sal i en ældre smuk hvid bygning tæt ved Suhke-Bator Pladsen. Det er sparsomt møbleret. Men der er telefon, radiokommunikationsudstyr og telefax. Da vi ankom til kontoret, talte han med Hustain Nuruu over radioen. Forbindelsen var dårlig, kunne vi høre, men alt var vel ude i reservatet. Tre

gange daglig er de i kontakt med hinanden. På den måde er Hustain Nuruu alligevel ikke så isoleret, og samtidig kan Tserendeleg bogstavelig talt tage temperaturen og blandt andet få meldinger fra den lille vejstation derude.

En pingvin ser ned på os fra sin udkigspost på det høje skab. Den er udstoppet. Bag skrivebordet hænger et foto af nogle pingviner. En hilsen fra Antarktis, som Tserendeleg besøgte for år tilbage. På gulvet ligger en stak nye, engelsksprogede bøger om dyr og natur - en gave fra Vesten og et tiltrængt supplement til MACNEs bibliotek. Over sofaen et nyere maleri af Przewalskihestene i Hustain Nuruu.

MACNE er en non-government organisation, fortæller Tserendeleg. Den er stiftet i 1974 og har indtil 1990 hørt under det mongolske miljøministerium. I dag er MACNE selvstændig. Det har givet økonomiske problemer, men sådan er det overalt, siger han.

Information om økologi og miljø

Organisationen har som en af sine hovedopgaver i dag at lave oplysningsmateriale om plante- og dyreliv til børn og unge, til brug i skolernes biologiundervisning, til selvstudier og til aften- og fritidskurser. Økologi og miljø i spændende facetter.

En gang om ugen producerer MACNE et 30 minutters program, som bringes på TV. Det handler om miljøforhold i Ulaanbaatar. Om hvordan man kan forbedre bymiljøet og skabe det, der i dag kaldes byøkologi. Der sættes fokus på mindre pæne pletter i storbyen og hvad man selv kan gøre for at afhjælpe skaderne. Fx rydde op og fjerne affaldet. På den måde vejledes dens borgere om, at alle kan være med til at skabe en pænere, renere og sundere by.

Redder truede dyr

En anden hovedopgave er at søge at redde nogle af Mongoliets truede dyrearter. Som eksempler nævner han Takhi'en (Przewalskihesten), sneleoparden og Gobi-bjørnen. Men også vilde kameler og Saiga-gazellen står på MACNE's projektliste.

Przewalskiheste-projektet i Hustain Nuruu er velkendt af GERs læsere. Det er et videnskabeligt projekt, som ledes af organisationen "Foundation for the Preservation and Protection of the Przewalskihorse" med økonomisk støtte af den hollandske regering. Tserendeleg er koordinator på projektet og har som sådan daglige kontakter med reservatet. Han omtalte et andet projekt, hvor en tysk velhaver har udsat 15 ukrainske takhi'er i Gobi-Altai, i nærheden af det sted, hvor man sidst observerede vildheste i naturen - i 1969. Men det var ikke på forhånd undersøgt, om området kunne bære en ny hesteflok. Det er der nemlig noget, der tyder på, at den ikke kan. Der er ikke græs nok til dyrene, og bestanden er nu reduceret til 11. De slås med hinanden. Det tegner ikke godt.

Det kunne være spændende at følge de to projekter i så vidt forskellige egne af Mongoliet, siger Tserendeleg tydelig ærgerrig ved tanken om, at vildheste endnu en gang skal uddø i Gobi.

Sneleoparden er også blandt dyrene i "den røde bog", CITES - også kaldet Washington-konventionen. Den må ikke skydes. Men der er mange sneleoparder i Mongoliet, siger Tserendeleg. Hyrderne synes der er for mange. De føler dem som en trussel mod deres dyr, fordi de angriber dem. Derfor skyder de de store katte-dyr. MACNE har forsøgt at yde hyrderne økonomisk kompensation for tab af husdyr. Men i dag, hvor de fleste hyrder er selvstændige, migrerer de også til områder, som for blot kort tid siden "tilhørte" sneleoparden. Der er altså ikke tale om, at sneleoparden har øget sit territorium, det er hyrderne, der er trængt ind på dens.

Den sjældne Gobi-bjørn har også MACNEs interesse. Den er så sjælden, at de fleste hverken har hørt eller læst noget om den. Den står ikke i Lieberkind's Dyrenes Verden eller i nogen anden almen tilgængelig zoologibog. Tserendeleg smiler uudgrundeligt og tænder en cigaret, da jeg forsigtigt spørger, om man kan se et billede af den.

Tibetanerne elsker deres takker. Derfor er Saigaen, den braknæsedede gazelle med færehovedet, et eftertragtet byttedyr. Men kun på grund af takkerne. De bruges til medicinframstilling. Tibetanerne mener, at saiga-takker har uovertrufne egenskaber. Det går ud over bestanden, som er reduceret foruroligende de seneste årtier.

Lige som Miljøministeriet har MACNE også engageret sig i øko-turisme. Der er ikke tale om konkurrerende projekter, men snarere om et symbiotisk forhold. De to har nytte af hinanden. Indenfor øko-turisme tilbyder MACNE noget nær en "vildmarksferie".

Sæt kravene ned

Mennesket behøver ikke alle de tekniske hjælpemidler, men kan fint trives i og af naturen, blot det ville sætte kravene ned, sukkede Tserendeleg. Sætter vi kravene ned, bliver forureningen af naturen også mindre. Der bliver mindre røg, støj og møg. Mindre syrerregn. Mindre kvælstofforurening. Færre slaggebjerg. Færre giftlossepladser. Færre giftaffaldsdepoter. Færre af alt det, vi dybest set helst vil være foruden!

Hjælp Mongoliet

Tserendeleg er bekymret for fremtiden. På falderebet udtrykker han sin oprigtige angst for den store interesse, verden viser Rusland og Kina. Alverdens opmærksomhed mod disse to stater, vil få dem til helt at overse Mongoliet. Han frygter, at landet igen vil blive den lille indeklemte, glemte nation.

Mongoliet har en ren natur, måske klodens sidste rene natur, siger han og fortsætter, Mongoliet vil gøre alt hvad det kan for at bevare sin intakte og uforstyrrede natur. Men i dag kan Mongoliet ikke gøre det uden verdens hjælp.

Regnen er langsomt ved at stilne af, og vores besøg nærmer sig sin afslutning. For en sikkerheds skyld bliver der ringet efter en paraply. ☺

Børnene fører et trist liv

Kilde: The Mongol Messenger,
22(152):4, 31. maj 1994
Oversat af Carsten Dahl

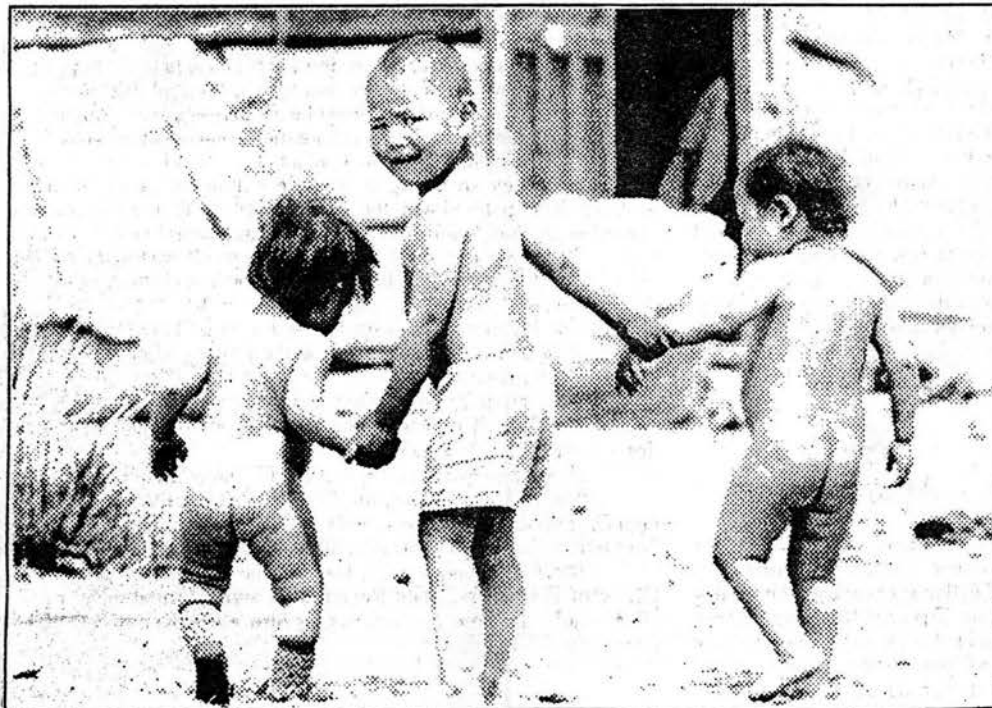
Der er i dag 932 forældreløse børn i Ulaanbaatar, hvoraf 26,1% er 6 år og derunder. 21.324 børn mellem 7 og 15 år bor hos enlige fædre eller mødre. Antallet af enlige fædre udgør 1.407. Heraf forsørger henholdsvis 35% tre børn, 38% fire-fem børn og 27% seks eller flere børn. Af enlige mødre er der 9.872 i Ulaanbaatar, som for størstedelens vedkommende bor i bydelen Bayandureg.

Antallet af invalide børn, psykisk handicappede eller på anden måde handicappede børn udgør 1.012. Heraf er 640, eller 63,2% piger. Næsten halvdelen (48,2%) af alle handicappede børn er blinde eller døve og går på specialskoler.

I skoleåret 1993-1994 gik 107.403 børn i skole, og 24.216 blev indskrevet i børnehaveklaserne. Samme skoleår forsvandt 1.427 børn ud af skolen. Nogle af dem (22,6%) forlod skolen, på grund af familiens dårlige økonomi. For eksempel havde nogle familier ikke råd til at betale børnenes undervisningsmaterialer eller deres uniformer. Kun 0,3% forlod skolen for at støtte familien økonomisk. Af de 598 børn som i 1993 begik kriminalitet, var de 182 børn, som havde forladt skolen i utide.

Der er 373 børn, som er løbet hjemmefra i Ulaanbaatar. Specielt drenge mellem 7-16 år dominerer denne gruppe. De fleste af dem har kun 3-5 års skolegang, og nogle ingen skolegang overhovedet.

37 børn fordelt på 12 familier tvinges til at tigge på gaden af deres forældre. ☺

Det er synd for børnene i vores land

Kilde: S. Tsogtalhan, The Mongolian Messenger, 22(152):4, 31. maj 1994

Oversat af Carsten Dahl

Mongoliet plejede at have nogle velfungerende Kultur- og Sundhedsministerier, som blandt andet foranstaltede uddeling af diplomer for sund og renlig livsførelse til udvalgte familier. Skolebørnene modtog præmier for at være "bedste læsere". Arbejderne blev hver lørdag formiddag anmodet om at gå til foredrag på deres arbejdspladser om lokalpolitiske spørgsmål, økonomi og kulturelle emner.

Men, alt dette forsvandt pludseligt. Bygningen, som engang var det berømte Lenin museum, tilhører nu Mongoliets revolutionære folkeparti. Bygningen er den eneste, der er bygget specielt til museumsformål, og den kunne sagtens bruges til et national- og kulturmuseum for Mongoliet. Det Mongolsk demokratiske selskab overtog Kulturministeriets bygning, og den mongolske børs har til huse i Børnenes biografteater i Elder-Ochir.

De, der lider mest under dette er børnene. Udenrigsministeriet har overtaget den bygning, der tilhørte Hovedbørnebiblioteket. Man sagde, det skulle omdannes til hotel. Endog Biografen for børne- og dokumentarfilm tilhører nu Den mongolske udviklingsstøttefond.

Børnecafeerne "Bambaruush" og "Jargalan" er blevet til regulære barer, der kun sælger øl og alkoholiske drikke. Børneafdelingen i Butik nr. 100 sælger nu kun tøj til voksne, og selv "Elevernes butik" i Tredie distrikt er blevet et rent kommercielt foretagende.

Mange vuggestuer og børnehaver måtte lukke, da bygningerne blev omdannet til forretningscentre. Det eneste sted hvor børn kan lege er i Børneparken, men det er for dyrt.

Da børn ikke har nogen retssikkerhed, og hverken holder møder eller går i strejke, har det været nemt for de voksne at fratage dem deres bøger, mad og biografier. Som følge heraf er en hel del børn derfor gået i gang med at samle og sælge genbrugsflasker til bryggerierne.

Mange børn sover i trappeopgange, i kældre eller i togvogne. De får ikke andet at spise, end hvad de måtte finde af andres efterladenskaber på gaden, og meget af tiden tilbringes ofte med at køre i tog frem og tilbage, mens de synger sange om deres tyverier.

Alene 50.000 børn bor langs med jernbanen, og omkring 100.000 børn må arbejde på gaden med at sælge læskedrikke. Ca. 10.000 børn, og især dem der arbejder som skopudsere, er blevet ramt af en lungesygdom, som skyldes kemikalierne i skocremer. Hundredvis af børn ernærer sig som tiggere, og mere end 20.000 af dem er blevet regulære tyveknægte.

I dag bor hvert femte barn på gaden i Mongoliet. Det er under de omstændigheder, de voksne i samfundet behandler og opdrager fremtidens generationer. ©

"Moderklippen" - Et af naturens vidundere

Kilde: M. E. Bikales, Mongoliets Nationalhistoriske Museum

The Mongol Messenger, 38(168)3, 23. september 1994

Oversat af Carsten Dahl

Nøjagtigt 100 km syd for Ulaanbaatar ses en stor klippe. "Og hvad så" tænker man måske, men denne klippe har en speciel kraft, og da den tilmed ligner en kvinde med traditionel mongolsk hovedbeklædning, kaldes den for "Moderklippen".

Hvor længe denne klippe har været tilbudt vides ikke helt nøjagtigt. Under den socialistiske periode blev sådanne tilbøjeligheder set ned på, og kun få besøgte Moderklippen. De der gjorde det, bar mørke briller og en diskret klædedragt. I dag er situationen dog en hel anden.

For at komme til Moderklippen må man begive sig sydpå mod Bayantsagaan, og når man ser en bjergkæde mod vest, stiler man efter disse fjelde. De hvide sten, der ses i dette område, kaldes "Mors flok". Pas på ikke at støde ind i nogen af dem. Tag herefter op på det ovenliggende klippeplateau og ned i dalen på den anden side - og der sidder hun så Moderklippen og tager imod. I begyndelsen ses hun ikke, fordi hun er omgivet af en ringmur af murstenste (teaffald presset i aflange firkanterede blokke), som troende gennem tiden har efterladt som offergaver. Når man træder indenfor dette hellige sted, kan man ikke undgå at lægge mærke til, hvor stille hendes tilbedere er. Man tilslutter sig dem, lægger en offergave af kager, slik eller mælk og venter på sin tur til at hviske et ønske i hendes øre. Det meste af Moderklippen er tilhyllet i hadak (ceremonielle silkeskærf) og kostbare silkestoffer, men hendes ene øre er dog synligt

for bedre at kunne høre, hvad man hvisker. De fleste hvisker i begge hendes ører for at være helt sikre på, at hun har hørt dem.

På dette hellige område kan man se bevis på klippens kraft i form af et par dusin krykker, som troende tilbedere har stillet op af muren, efter at Moderklippen har hjulpet dem. I et hul i ringmuren ses endvidere en kopi af et gammelt kvindehoved, der forestiller den fysiske legemliggørelse af Moderklippens ånd.

Når man er færdig med at fremsige sine ønsker, går man baglæns ud af helligdommen, hvilket ikke er helt nemt på grund af stenene på jorden. Derefter vil det ikke skade at gå en tur rundt om ringmuren. Her ses også et buddhistisk bedehjul, et fingerpeg om blandingsreligionen mellem buddhisme og shamanisme. For at ens ønsker skal gå i opfyldelse, skal man besøge Moderklippen 3 gange om året, samtidig med at man holder sine ønsker for sig selv.

Man må også kun fremsætte gode ønsker. Det fortælles, at en kvinde rejste til Moderklippen for at bede om separation fra sin mand, hvilket han havde modsat sig. Ikke lang tid herefter døde manden, og konen kunne kun bebrejde sig selv for dette.

Man forbavses over at se al det affald, der ligger i nærheden af Moderklippen. Det skyldes, at det anses for uheldigt at fjerne nogetsomhelst fra området, hvad enten det er småsten, slik eller papir. Det er naturligvis også forbudt at nedværdige sig til at fjerne offergaver. Der

går en anden historie om en mand, der ikke troede på Moderklippen og tog 2 flasker vodka fra hende, som han lovede at levere tilbage efter 2 dage. Naturligvis leverede han dem ikke tilbage, og da de 2 dage var gået, blev han meget syg. En lama blev tilkaldt, og han sagde, "Du har taget noget fra nogen. Nu må du levere det tilbage." Manden vidste, hvad lamaen mente. Han foretog straks en pilgrimsrejse til Moderklippen, afleverede vodkaen og blev siden rask.

Endnu tvivlende læsere kan måske overbevises af nok en historie. En mand red en dag forbi Moderklippen. Ved synet af alle offergaverne blev han så vred, at han slog løs på Moderklippen med sin stanglasso og råbte forbandelser efter hende. Han måtte dog ved hjemkomsten straks gå til ro med store smerter og vendte og drejede sig hvileløst i sengen. Da hans kone senere un-

dersøgte ham nærmere, opdagede hun, at hele hans krop var dækket af striber, som var han blevet pisket.

Moderklippen er ikke for alle og enhver, og man frarådes at besøge hende, med mindre man mener det alvorligt. Hvis man beslutter sig for at overnatte i området efter besøget, bør man tænke sig om endnu engang. Noget familie til min ven camperede nær klippen en nat, hvor de drak og sang højroset, og i det hele taget ikke opførte sig særlig heldigt. Kort tid efter døde et af gruppens medlemmer, og alle vidste, at det var fordi, de havde generet Moderklippen.

For troende er et besøg hos Moderklippen en meget bevægende og måske også givende oplevelse. Mor ved bedst og besvarer de bønner, der er værd at svare på.

☺

Foto af "Moderklippen" ved forfatteren.

Hagekorset - et symbol på lykke, enhed og fremgang

Kilde: The Mongol Messenger, 39(169):3, 30. september 1994

Oversat af Carsten Dahl

Hagekorset er et symbol, som dagens samfund ser på med væmmelse og afsky. Men for mongoler betyder hagekorset noget andet og større.

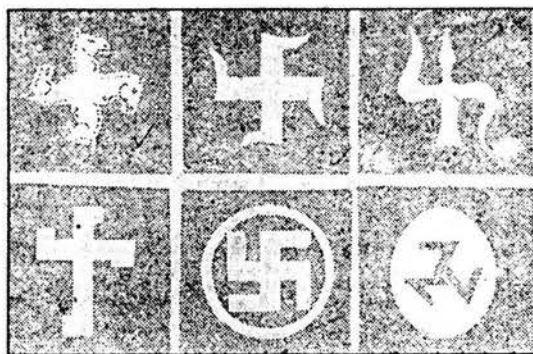
Min far havde en gammel kuffert af træ med et smukt indgraveret mønster. Mønsteret bestod af mange hagekors og blev kaldt for en "million år". Og den vigtigste dominobrik i det mongolske dominospil hedder "khas", som betyder hagekors.

I socialismens tidsalder, og specielt under og efter Anden Verdenskrig, blev folk der ejede sådanne kufferter, dominospil og lignende med hagekorssymboler på, anset og beskyldt for at sympatisere med fascisterne, og de måtte enten skjule eller destruere tingene.

Går vi tilbage i historien, ser vi, at for mongolerne betød hagekorset lykke, enhed og fremgang, som det også var tilfældet hos tibetanerne, inderne og grækerne. Arkæologiske udgravninger i Mongoliet fremviser mange fund med hagekorssymboler. Videnskabsmænd har fundet en ca. 4000 år gammel indgravning i sten, som viser et hagekors udformet af fire hestehoveder (foto øverste række tv.) som var oldtidens udgave af det moderne hagekors. I følge historikerne symboliserede dette enigheden mellem 4 stammer i det gamle Mongoliet. En moderne udgave af hagekorset kan findes i et skrift hos hunnerne, som boede i det nuværende mongolske landområde i det 3. århundrede før vor tidsregning. De vandrede senere til Europa, og videnskaben regner med, at det var grunden til hagekorsets opdukken i middelalderens Europa.

I det 13. århundrede havde Chinggis Khan et flag med en krone på, som stod for enigheden mellem de mongolske stammer. Denne krone var også udformet som et slags hagekors. Efter det mongolske riges opløsning prøvede Altan Khan at forene de splittede mongoler med religionen som grundlag, og hans flag var udstyret med et hagekors som symbol på enhed. I begyndelsen af det 20. århundrede gjorde Japan forsøg på at skabe en pan-mongolsk stat bestående af buriat mongoler, kholonbai mongoler og mmongoler i Indre Mongoli, og også her blev hagekorset benyttet som samlende symbol for disse planers fuldførelse.

Senere begyndte mongolerne at fortolke hagekorset på samme måde som Sovjetunionen, og det bevirkede, at hagekorset skabte problemer for mange mongoler; men det blev dog altid betragtet som et symbol på enhed, lykke og fremgang. Dette er grunden til, at hagekorset betyder noget andet og mere for mongolerne.☺

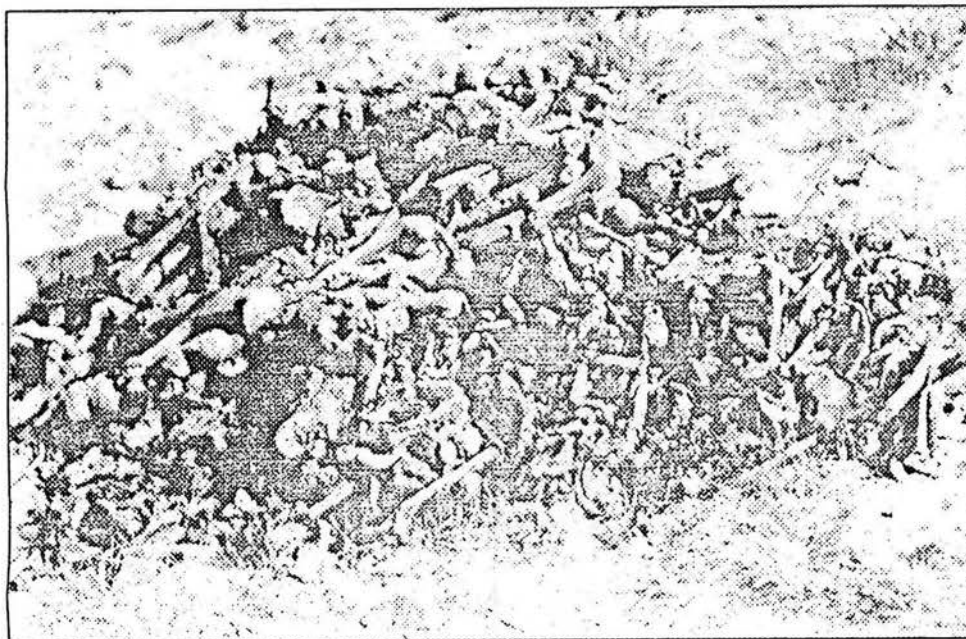
Forskellige hagekorstyper benyttet af mongolerne

Det politiske folkemord der terroriserede nationen

Om de politiske masseundertrykkelser i 1930'erne og 1940'erne

Kilde: The Mongol Messenger, 37(167):3, 16. september 1994

Oversat af Carsten Dahl

Den såkaldte kamp mod klassefjenderne - den kirkelige og verdslige feudalisme, begyndte i Mongoliet i 1931 efter direkte ordre fra den sovjetiske leder Josef Stalin og hans ja-sigere. Imidlertid blev ordren til en vis udstrækning ikke ført ud i livet før 1936. Misfornøjet med denne halvhjertede indsats tildelte Sovjet den daværende mongolske premierminister P. Genden en reprimande og tilskyndede kraftigt til en optrapning af kampen mod lamaerne.

Præsidiets i Centralkomiteen for Det mongolske folkerevolutionære parti var opsat på at følge "Lederen af alle nationers" diktat og diskuterede spørgsmålet om en løsning på lamasagen. Dette resulterede i den notoriske resolution 45 af 25. marts 1937. Udførelsen af resolutionen begyndte med massearrestationer af lamaerne på baggrund af opdigtede anklager om påstået tilknytning til "kontrarevolutionære celler". Aktionen blev ledet af de indflydelsesrige lamaer Luvsanhainchig og Manjshir Hutagt Tserendorj fra Gandan Klosteret i Ulaanbaatar.

Arrestationerne begyndte i september og mellem den 4. og 7. oktober 1937. Højesteret dømte 19 ud 25 højt placerede lamaer til døden ved skydning, og de blev straks henrettet. Dette tilfredsstillede imidlertid ikke de blodtørstige slagtere.

En måned senere den 26. november, den dag den mongolske folkerepublik blev udråbt, blev premierminister Genden dømt til døden ved skydning efter dekret fra Militærtribunalet i USSR's højesteret.

I sommeren 1937 sendte Mongoliets daværende indenrigsminister Horloogiyn Choibalsan et brev til de sovjetiske ledere om forløbet af kampen mod Mongoliets klassefjender og bad om midlertidigt at få sendt nogle embedsmænd til hjælp med at føre denne "krigen" mod præsteskabet.

NKDV (Narodny Kommissar Vnutrennykh Del - Folkekommissariatet for indenrigsanliggender alias Sovjetunionens indenrigsministerium) sendte uden tøven vicefolkekommissæren for indenrigsanliggender M. Frinovskii og diplomaten Smirnov til Mongoliet. De medbragte en liste med 115 navne på højtstående mongolske parti-, regerings- og hærledere, som straks skulle arresteres og retsforfølges for påståede anklager om kontrarevolutionære aktiviteter. Arrestationerne begyndte natten til den 10. september og 110 højtstående parti-, regerings- og militærledere blev sat bag tremmer.

Under denne "operation" sendte NKDV en anden liste med 93 navne på betydningsfulde mongoler, som skulle arresteres på en standardanklage for spionage for

det imperialistiske Japan med det formål at styrte regeringen, genindføre feudalismen og underminere det sovjetisk-mongolske venskab. Således startede det terrorregime i Mongoliet, som skulle vare i mange år.

Mere end 35.000 mennesker blev arresteret under denne masseundertrykkelse. Loven blev trampet under fode. Dommere og sagførere blev gjort magtesløse, og den såkaldte Nødretskommission styrede landet med terror i 3 lange og pinefulde år. Mellem 1937 og 1939 domfældte denne kommission ialt 25.785 personer, af hvilke 20.039 blev henrettet ved skydning. Herudover førte Højesterets militærtribunal rettergang mod 4.200 personer, hvoraf 412 ligeledes blev skudt.

I disse mørke år af det moderne Mongoliets historie døde næsten en trediedel af den voksne befolkning i Indenrigsministeriets og NKDV's fængsler. Med andre ord blev landets elite elimineret. Men selv i dag siges der ikke meget om dette frygtelige folkemord. Men døm selv; mellem 1925-1935 var den gennemsnitlige årlige befolkningstilvækst på 13,2%, mellem 1935-1945 var den kun på 2,8% og fra 1946-1956 var den 12,4%. Nogle mener, at det er Slaget ved Halhyn Gol der er skyld i den store nedgang i befolkningstilvæksten fra 1935-1945, men det er overhovedet ikke tilfældet.

Ved en international konference som blev afholdt i Ulaanbaatar til minde om 55-års dagen for sejren ved Slaget på Halhyn Gol, offentliggjordes følgende statistik: Den mongolske folkehærs totale tabstal i denne krig var 237 døde, 626 sårede og 32 savnede, ialt 895 mand. Dette tal er væsentligt mindre end det antal personer, som blev myrdet under de massepolitiske undertrykkelser.

Parlamentskommissionen for rehabilitering af de undertrykte arbejder med sagerne om de politisk forfulgte, og i dag er 25.700 personer blevet rehabiliteret. Endvidere undersøger Kommissionen 10.000 andre sager om personer, der blev forfulgt i 1930'erne og 1940'erne.

Det er i år 3. år landet højtideligholder mindedagen for de politisk undertrykte, og det gøres for at undgå en gentagelse af tragedien. ☺

Billedtekst:

En ekspedition ledet af Dr. Monhsaihan Rinchin udførte i 1992 en udgravning 10 km fra Moron, det administrative center for Hovsgol aimag, hvor der blev udført massehenrettelser i 1930'erne og 1940'erne. Her fandt man de begravede lig af over 10.000 personer i forskellige aldre. Billedet viser resterne af de henrettede.

Litteratur tillæg 8

Hard, Judith [1994]: *Som Familie. Kisaq*, 94(2):30-31 (Nuuk).

Lefmann, Gudrun [1994]: *Hyrden er kun syv år. Bat fik sin første hest og lærte at ride samtidig med, at han lærte at gå. Hippologisk Tidsskrift*, 106(10):40-41 (København).

Lefmann, Gudrun [1994]: *Hopperne leverer Mongoliets nationaldrik. Steppens hopper giver hvert år omkring 55 millioner liter mælk, som nomaderne bruger til airak, gæret hoppemælk. Mange drikker ikke andet i sæsonen. Landsbladet Hest*, 5/94:18-21 (København).

Naylor, Kim [1994]: *Godmorgon Mongoliet. Vagabond*, 1994(3):24-31 (Stockholm).

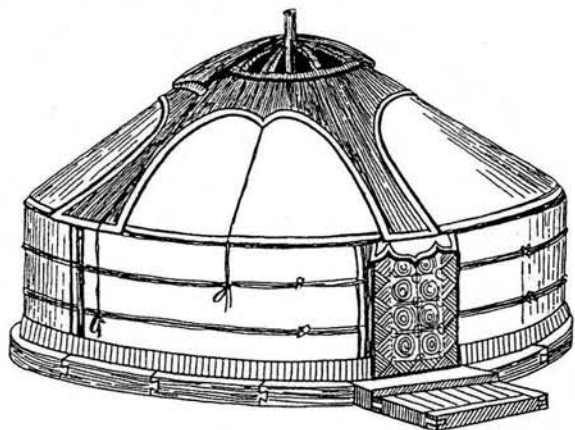
Odgaard, Jonna [1994]: *Øko-turisme kan redde Mongoliets natur og økonomi. MiljøDanmark*, 4:18-21 (København).

Sørrig, Kirsten [1994]: *Hesten Dal-Przewalski-hesten, den eneste hesterace, der har overlevet fra forhistorisk tid, stortrives på de vidtstrakte mongolske stepper efter årtier i fangenskab. Berlingske Tidende*, fri, søndag, 2. oktober 1994, sektion 3, side 1+2 (København).

Wørmer, Stig [1994]: *Mongoliets svære vej. Vindue mod øst*. pp:3-6 (København).

Skaf et mongolsk filttelt

af RGilbeRG

Ved en hyggelig aften i et privathjem i Ulaanbaatar, stillede en ung mand, som kort for inden var kommet på besøg, mig et spørgsmål. Samtalen omkring bordet foregik på mongolsk. Da jeg ikke taler andre sprog end jysk, udviste jeg ikke den største opmærksomhed, fordi jeg ikke kunne forestille mig, at jeg nu pludselig skulle være en aktiv del af samtalen. Min tolk prikkede til mig og antydede, at den unge mand (Han hed Njamdavaa, viste det sig. Han var en god ven af huset) gerne ville skaffe det mongolske filttelt, jeg var rejst til Mongoliet for at hjembringe til en udstilling på Nationalmuseet. Gennem tolken dukkede der efterhånden et tilbud frem. Det gik ud på et weekendophold som gæst i et sådan telt på hans arbejdsplads ved Karakorum, Chinggis Khan's gamle hovedstad. Hvis jeg købte et telt hos ham, så var det fint. Hvis jeg ikke syntes om det, de lavede, havde jeg jo blot haft en god weekend. Han havde ganske ret. Der var ikke noget at tabe ved sådan et tilbud. Man skal svede mens vandet er varmt, så vi satsede på den kommende weekend.

Njamdavaa skaffede indenrigsflybilletter. Selvfølgelig betalte vi selv vore billetter. Det ville kun tage en times tid at flyve de ca. 300 km til det centrale Mongoliet. Forventningsfulde mødte vi - min tolk Bulgan og min vært Tungalag, hendes søster - op i Ulaanbaatars nye lufthavn, hvor Njamdavaa tog imod os. Han så flot ud i sin lilla dell med grøn læderkant og sølvknapper. Han havde ladet citytøjet (cowboybukser) blive Ulaanbaatar, hvor han for tiden gik på kursus. Uheldigvis viste det sig, at netop "vort" fly havde problemer og endte med at blive 5 timer forsinket. Men så kunne man jo bruge tiden til at betragte alle de andre passagerer, som gang på gang myldrede forbi for at gå ud til deres fly. Mange var klædt i traditionel mongolsk dragt, andre var klædt, som vi gør i Europa.

Det blev en pragtfuld flyvetur, fordi vi fløj ud af de grå skyer, der indhyllede Ulaanbaatar. Vi landede først i Khurdjit, hvor de fleste passagerer stod af og nye kom på. Så fløj vi 10 minutter mere og landede på græsset ved Karakorum. Der var mødt én jeep op. Den kom fra Njamdavaa's statsgård for at hente ham. Njamdavaa forvandlede sig med et fra den beskedne husven i citytøj til leder med stor udstråling klædt i nationaldragt.

Njamdavaa indlogerede sine gæster i en ger. Vi kunne vælge mellem en ger med bemalet træskelet eller en, der havde udskæringer. Jeg valgte den sidste, fordi den var flottest. Få meter bag ger'en løb Orhon floden. Man kunne inde i teltet i den stjerneklare stille nat høre rislen fra vandet. Det var fantastisk flot at kikke stjerner, især for en bybo som jeg. Mælkevejen lå tydelig på tværs af den sorte himmel som en bred motorvej.

Inde i ger'ens varme kunne man skimte stjerner gennem røgåbningen samtidig med, at man følte at være i ét med naturen. Njamdavaa vidste godt, hvad han gjorde, da han inviterede på besøg. Privat var jeg fanget af stemningen, men som den udsendte medarbejder fra et større københavnsk museum måtte jeg bevare roen og se mulighederne an.

Lørdag formiddag havde jeg lovet at fortælle statsgårdens personale om Danmark. Njamdavaa havde ladet mig forstå, at han ville sætte pris på, at jeg mødte op iklædt min blå dell. Foredraget, som sætning for sætning blev oversat til mongolsk, sluttede af med en video om Danmark. Desværre ville farverne af tekniske årsager ikke komme frem på skærmen. Der var alligevel stor spørgelyst bagefter om dette land, der lå så langt borte ved havet.

Bagefter besøgte vi statsgårdens snedkerværksted for fremstilling af ger. Der stod teltagstænger, teltdører, hjulformede topstykker til røgåbninger og møbler. Man havde satset lidt på, at det var en bemalet model, jeg ville have, men jeg var faldet for den udskårne. Til gengæld skulle det være en standardstørrelse, altså den størrelse de fleste familier bor i. Selvfølgelig måtte der også tages højde for, om teltet overhovedet kunne få plads til at stå i et udstillingsrum på Nationalmuseet. Den mest typiske størrelse har 5 vægstykker. Størrelsen på en ger angives ved antal af væggitrer. Den varierer mellem 4 og 12 vægstykker. Der blev talt om muligheder og om hvor mange dele der indgår i en ger, hvilke møbler der skulle med og så videre. Men stadig på det undersøgende plan.

Njamdavaa var en travl mand. Han havde ikke tid til at være vært hele tiden. Det var også fint at få lidt tid

til at tænke over tingene. En af hans medhjælpere viste os om eftermiddagen det første Buddhistiske kloster Erdenezu (grundlagt i 1585), som er bygget med resterne af den gamle hovedstads mursten. Bagefter kørte vi langt ud i græslandet og gjorde holdt mellem en flok heste. Der var et par hundrede af dem. Vi blev først budt på gæret hoppemælk, så på destilleret gæret hoppemælk, senere på en ridetur ud over steppen. Det blev aften og vi vendte tilbage til "vores" ger, hvor vi var blevet organiseret en festaften med specielle mongolske retter, blandt andet får kogt i en mælkejunge med varme sorte sten. Bagefter dukkede nogle af statsgårdens personale op med musikinstrumenter og underholdt med sang og musik. ☺

Den lille trofaste ræv

Et mongolsk folkesagn
Oversat af Gudrun Lefmann

Der var en gang en jæger og hans kone, som levede godt og lykkeligt med hinanden. De fik en lille søn. En dag fangede jægeren en rævehvalp. Han tog den med hjem og gav den til sin søn. Den lille ræv var livlig og fuld af spilopper. Drengen blev meget glad for den. Hans mor lod dem tit være alene hjemme, mens hun hjalp sin mand. Når hun kom hjem, løb den lille ræv hende i glad møde. Den sprang lystigt omkring og slog kolbøtter.

Sådan gik den ene dag efter den anden.

Men da hun en dag kom hjem ved middagstid, blev hun overrasket over at den lille ræv ikke løb hende i møde som den plejede. Den sad på dørtrinnet og jamrede og klagede sig. Hun så, at den var smurt ind i blod.

"Åh, åh, åh nej, dyret har flået mit barn i stumper og stykker!" skreg kvinden.

Hun tog en sten og kastede efter ræven. Den ramte. Med et frygteligt skrig styrtede hun ind i geren. Der fik hun øje på sin lille søn. Han lå glad og klappede sine små hænder. Ved siden af ham lå en stor slange. Den var død, splittet ad.

"Åh nej, åh nej", græd kvinden. "Hvad har jeg dog gjort?"

Og hun forbandede sig selv over at have handlet så overilet.

Hvad kan vi lære af denne historie? Gør aldrig noget uden først at tænke! ☺

(Kilde: How did the great bear originate? Folk-tales from Mongolia. Ulaanbaatar 1987).

Hvorfor skifter sommer og vinter

Et mongolsk folkesagn
Oversat af Gudrun Lefmann

En gang for længe siden, da det ædle hav kun var dynd og det prægtige bjerg kun en tue, besluttede Kong Vinter og Kong Sommer at finde ud af, hvem af de to, der er den mægtigste.

"Jeg vil lave verden om til is på bare ni dage. Kan du tø den op?" spurgte Kong Vinter.

"Jeg kan smelte hvilken som helst sne og is om til et hav! Du kan ikke forhindre min udstråling og varme," svarede Kong Sommer.

De besluttede så at finde ud af, hvem af dem, der skulle bestemme over den anden.

Kong Vinter lod en snestorm hæрге i ni dage. Han frøs verden med en usædvanlig kulde, og han skabte en stor tyr, som skulle vogte hans værk. Så lod Kong Sommer solen skinne i otte dage, lod verden bade sig i varme fra alle sider, så sneen smeltede til et stort hav.

Da Kong Vinter og Kong Sommer sammen gik ud for at se, om der var noget is tilbage, fandt de nogle klumper under tyrens fire solide hove. Isen, som var under dens forben, blev til Sydpolen, og isen under dens bagben blev til Nordpolen. Da Kong Sommer opdagede det, blev han vred og kløvede tyrens hove. Sådan fik koen sine klove.

Da det viste sig, at de to gamle mænds magt var lige stor, delte de året mellem sig. De enedes om at skifte mellem sommer og vinter. ☺

(Kilde: How did the great bear originate? Folk-tales from Mongolia. Ulaanbaatar 1987).

Norobo eller Cindi et mongolsk spil af George Söderbom

(kilde: Etnos 1-2:95-100, Stockholm 1950)

Red: George Söderbom var medarbejder på Den Anden Danske Centralasiatiske Ekspedition til Mongoliet i 1938-1939. Han var søn af en svensk missionær, der arbejdede i Indre Mongoli, og George levede størstedelen af sit liv i det område. Han har skrevet en bog om sit liv i Indre Mongoli. "Bortom kinesiske muren", 238 sider, Stockholm 1954.

Nomaderne i Mongoliet har meget tid til at spille spil. Voksne viser ofte en barnlig glæde i den retning. Selv om en mongol forventes at opføre sig behersket og ordentlig som tilskuer til hestevæddeløb, brydning og bueskydning, finder man ham ofte glad og afslappet, når han spiller skak og ulv-og-får spil med sine kammer-sjunker eller med den yngre generation. Som regel en mongol en god taber. Han nyder spillet for underholdningens skyld og bliver sjældent fornærmet, når han taber.

Mongolerne har mange forskellige spil. Der er for eksempel skak, dam, domino og et kortspil, som minder om kinesisk madjong og som sandsynligvis er den oprindelige form, fra hvilken madjomng har udviklet sig. Ulv-og-får spilles på et dam-brædt, eller på kvadrater tegnet i sandet. Det er flere forskellige måder man kan spille *shaga*, som er fårets fodrodsknogler og som bruges som terning eller spillebrikker.

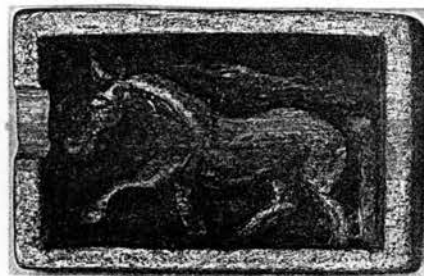
Almindelige terninger bliver ikke ofte brugt. Lamaer bruger ofte meget smukke hellige terninger, når de skal spå og fortælle om fremtiden.

Norobo eller Cindi

Norobo eller *cindi* er et meget populært spil, som spilles af både unge og gamle. Navnet *Cindi* stammer fra sanskrit-ordet '*cintamani*', som er symbolet for juvel eller ædelsten.

Spillet har 15 sæt af firkantede brikker med 4 ens brikker i hver sæt. Deres rank fordeling er: (1) *cindi* = perledronningen; (2) *horel* = livets hjul; (3) *sengi* = løvehunden; (4) *hullegen* = rotten; (5) *uhur* = okse; (6) *barr* = tiger; (7) *tole* = hare; (8) *lo* = drage; (9) *mogoi* = slange; (10) *mori* = hest; (11) *honi* = får; (12) *michi* = abe; (13) *täka* = hane; (14) *nohoi* = hund; (15) *gahai* = vildsvin.

Spillet spilles af 4 personer, som er partner 2 og 2. Partners sidder overfor hinanden. Hver hol forsøger at vinde så mange stik som mulig. Hver stik består af 4 brikker, som lægges i en lille bunke, der kaldes en '*ger*'. Det hold som får flest stik vinder. Får taberne slet ingen stik, bliver de voldsomt drillet af vinderne. De kan med en skraldende latter antyde, at taberne uden *ger* (stik) er så fattige at de som vagabonder må sove under åbent himmel.

Før spillet begynder lægges alle brikkerne på bordet med bunden i vejret. De '*vaskes*' grundigt, det vil sige, at de blandes, så ingen kan huske, hvor hvilke er. Så bygger man en mur af dem, stadig med brikernes bund i vejret. Den skal være 12 brikke lang og 5 brikke høj. Hver spiller tager på skift en stak af 5 brikke, indtil alle brikker er fordelt og hver har 3 bunker eller 15 brikker. Hver spiller ordner så sine brikker og samler dem i serier på en sådan måde, at de andre ikke kan se billedet på brikkerne.

Den første spiller kan alt efter hvad han synes lægge ud en 1 brik, 2 brikker, 3 brikker eller et helt sæt af 4 brikker. Spilleren til venstre for ham skal følge op med samme antal brikker og deriblandt med så mange som passer i serie med de, der allerede er lagt. Hvis han ikke kan spille en bedre hånd end den første, skal han lægge ud med nogle af sine svageste brikker. De 2 øvrige spiller følger selvfølgelig samme regler, når det bli-

ver deres tur. Den spiller, som har lagt den bedste hånd får alle brikkerne i stikket og bygger sin ger. Det er så ham, der starter næsten runde. I almindelighed spiller mand ud med sin bedste hånd først.

Brikkernes værdi står nævnt ovenfor. Således kan en spiller, som spiller ud med for eksempel 3 drager, kun blive slået af 3 af højere værdi, for eksempel 3 rotter. Men hvis den næste spiller har 1 drage og 3 rotter, må han følge efter med dragen og kan ikke bruge sine 3 rotter til at vinde runden. Han vil derfor gemme sine 3 rotter til en anden runde og lægge nogle af sine svage brikker ud sammen med dragen. Hvis 2 ligeværdige hænder spilles, det vil sige hvis 2 spillere begge har et par drager, så vinder den hvis tur det først er. Hvis en spiller fører med en enkelt *cindi*, kan den ikke slås.

Motivet på de 2 første brikker stammer fra buddhismens 'de 7 kostbare ædelstene'. Den tredje brik, løvehunden, kendes som beskytter ved tempelindgange. Resten af brikkerne er hentet fra de 12 dyr i kalendersystemet. ☺

Etnografisk Samling har i sin mongolsamling fra Indre Mongoli 2 sådan spil, hjembragt af Henning Haslund-Christensen fra "Anden Danske Centralasiatiske Ekspedition til Mongoliet 1938-1939".

Et spil, *nadem* (R.XI-50) indkøbt hos Sunit-mongolerne 19. marts 1939. Det består kun af 30 træbrikker (5,2 cm x 3 cm x 1,2 cm), så halvdelen må mangle. Billede på brikken er skåret ud i relief og er umalet. Billederne, som ledsager Söderrboms artikel viser nogle af spillebrikkerne til spillet R.XI-50.

Et andet spil, *tsindi* (mongolsk) eller *norobe* (tibetansk) (R.XIV-25) indkøbt i Khara Obo 23. oktober 1938 hos Khalkha Darkhan Beile mongolerne. Dette spil består af 59 brikker (3,3 cm x 3,3 cm x 0,4 cm). Det mangler altså én brik. RG

Geruda et symbol på mod

Kilde: The Mongol Messenger,
43(173):3, 28. oktober 1994
oversat af RGilbeRG

Den sagnomspunden fugl - Geruda - er blevet valgt som logo for Mongoliets hovedstad, Ulaanbaatar. Ifølge traditionel mongolsk tankegang er *Geruda* symbol på mod og ærlighed.

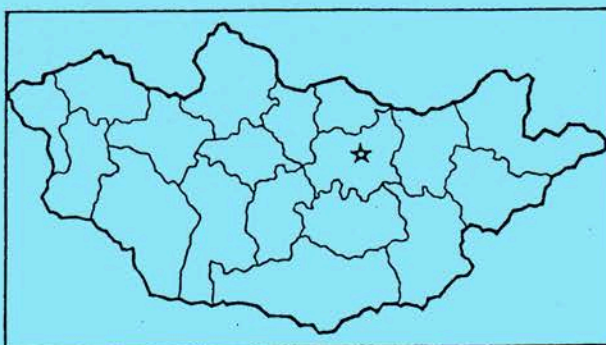
Garuda bærer Soyombo-symbolet i panden. Soyombo-symbolet kendes også fra det mongolske flag og er forklaret i GER(2):10. *Geruda* holder i sin højre hånd en nøgle, som er symbol på fremgang og åbenhed. I sin venstre hånd holder *Geruda* en lotusblomst, som er symbol på renhed og ligeværdighed. Fuglen griber om en slange med sine fødder. Det er et symbol på, at alt ondt og dårligt vil ikke blive tolereret.

Ulaanbaatar har nu fået sit eget flag med en *Geruda* afbilledet midt på en himmelblå bund. ☺

Indhold

FORSIDEN	1	Mongol Messenger / Carsten Dahl: HAGEKORSET - ET SYMBOL PÅ LYKKE, ENHED OG FREMGANG	25
FRA REDAKTIONEN	2		
KORT NYT OM MONGOLIET	2	Mongol Messenger / Carsten Dahl: DET POLITISKE FOLKEMORD DER TERRORISEREDE NATIONEN	26
DANSK MONGOLSK SELSKAB	2		
Henning Haslund-Christensen: DRØMMEN OM EN BEDRE VERDEN (13): SLANGEN I PARADISETS HAVE	3	LITTERATUR TILLÆG 8:	27
Gudrun Lefmann: ANSIGT TIL ANSIGT MED RIGTIGE TAKHI'ER I HUSTAIN NURUU	6	Rolf Gilberg: SKAF ET MONGOLSK FILTTILT	28
Referat ved RGilbeRG: BESØG FRA MONGOLIET	8	Folkesagn / Gudrun Lefmann: DEN LILLE TROFASTE RÆV	29
Ann Fenger Benwell: INDTRYK FRA EN UDSENDT MEDARBEJDER	10	Folkesagn / Gudrun Lefmann: HVORFOR SKIFTER SOMMER OG VINTER	29
Bent Gynther; DORNOGOV' AIMAG EN PROVINS I MONGOLIET	14	George Söderbom / Rolf Gilberg: NOROBO ELLER CINDI ET MONGOLSK SPIL	30
Judith Hard: SOM FAMILIE	16	The Mongol Messenger / RGilbeRG: GERUDA - ET SYMBOL PÅ MOD	31
Mongol Messenger / Carsten Dahl: UDVANDRINGEN AF MONGOLSKE KAZAKHER ER STOPPET	18	BAGSIDEN	
Gudrun Lefmann: DU SKAL LEVE I HARMONI MED NATUREN	20		
Mongol Messemerger / Carsten Dahl: BØRNENE FØRER ET TRIST LIV	22		
S. Tsogtalhan / Carsten Dahl: DET ER SYND FOR BØRNENE I VORES LAND	23		
M. E. Bikales / Carsten Dahl: "MONDEKLIPPEN" - ET AF NATURENS VIDUNDERE	24		

ISSN Nr: 0905-9504
